

ΤΕΙ - ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ Σ.Δ.Ο

Τμήμα Λογιστικής

Αρ. Εισ: 662

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο Αγροτουρισμός στην Ελλάδα, εξέλιξη - προοπτική

Δυνατότητες εφαρμογής στην ορεινή Ναυπακτία

Σπουδαστής

Νταρακλίτσας

Σωτήριος

Εισηγητής

Πούντζας Λεωνίδας

Μεσολόγγι 1997

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όταν ανέλαβα την παρούσα εργασία ομολογώ ότι ήμουν εντελώς άσχετος με το θέμα. Ίσως, Δε, και λίγο αρνητικός βλέποντας το σαν ένα φρούτο που μας ήρθε από το εξωτερικό και που δεν έχει καμιά σχέση με το σύγχρονο Έλληνα.

Στην πορεία, όμως, όταν άρχισα να μαθαίνω πέντε-δέκα πράγματα γύρω από τον αγροτουρισμό είδα ότι δεν είναι έτσι. Κατάλαβα ότι ο αγρο/σμός είναι απόλυτα εναρμονισμένος με την Ελληνική πραγματικότητα. Αποτελεί λύση τόσο για τα προβλήματα της υπαίθρου όσο και για τις ανάγκες του σύγχρονου κάτοικου της πόλης.

Στην εργασία αυτή προσπάθησα να κάνω βασικά μια εισαγωγή στο θέμα ώστε ο αναγνώστης να ενημερώνεται για το θέμα χωρίς να τον κουράζουν περίεργοι οικονομικοί όροι και επιμέρους εξειδικεύσεις.

Στην αρχή γίνεται μια αναφορά στον Τουρισμό, γενικά. Στη συνέχεια δίνεται ο χαρακτήρας της Ελληνικής γεωργίας και του τουρισμού στην Ελλάδα σήμερα. Κατόπιν αναλύεται ο όρος αγροτουρισμός και δίνονται τα σημαντικότερα στοιχεία που τον ορίζουν. Μετά γίνεται μια αναφορά και περιγραφή των σημαντικότερων παραδειγμάτων εφαρμογής αγροτουρισμού στην Ελλάδα. Τέλος γίνεται μια σύντομη περιγραφή της περιοχής της ορεινής Ναυπακτίας ώστε να γίνει εμφανές ότι αποτελεί ιδανικό μέρος για την εφαρμογή αγροτουριστικού προγράμματος. Στο τέλος της εργασίας υπάρχει ένα παράρτημα με κάποια κείμενα σχετικά με το θέμα που αφορούν κυρίως αυτούς που θέλουν να εμβαθύνουν περισσότερο στον όρο αγροτουρισμός.

1) Γενικά Περί Τουρισμού

Ένα από τα χαρακτηριστικά προβλήματα της εποχής μας είναι το άγχος της καθημερινότητας. Η συχνά, μονότονη ζωή που κάνουμε, σε συνδυασμό με την έλλειψη προσωπικής επαφής και το γκρι αφύσικο περιβάλλον των μεγαλουπόλεων αυξάνει τις επιπτώσεις του άγχους στην σωματική και ψυχική μας υγεία. Η ανάγκη για διαφυγή είναι εντονότατη και η επιστροφή στη φύση πιο επίκαιρη από ποτέ. Η περίοδος των διακοπών είναι για όλους η καλύτερη περίοδος του χρόνου. Είναι η περίοδος που μπορεί κανείς να ξεφύγει για λίγο από τα παραπάνω προβλήματα.

Το πιο δημοφιλές είδος διακοπών είναι ο τουρισμός. Η περιήγηση, στο ελληνικότερο. Βέβαια ο τουρισμός δεν αφορά μόνο στις διακοπές αλλά και τα ταξίδια για άλλους λόγους. Ο ορισμός που έχει δώσει ο Ο.Η.Ε. για τον τουρισμό είναι (1): «Ταξίδια για δουλειές, ιατρική περίθαλψη, θρησκευτικούς λόγους, σπουδές, οικογενειακές υποθέσεις, πολιτιστικές εκδηλώσεις, συμμετοχή σε αθλητικές συναντήσεις ή συνέδρια και για αναψυχή». Στην παρούσα εργασία, όμως, θα ασχοληθούμε με τον τουρισμό κυρίως για λόγους αναψυχής.

1.1. Ιστορική Αναδρομή

Η περιήγηση ήταν σύνθητες φαινόμενο σ' όλους του μεγάλους πολιτισμούς της ανθρωπότητας από τα αρχαία χρόνια. Είναι γνωστό σ' όλους το πάθος των αρχαίων Ελλήνων για ταξίδια μ' όλα τα γνωστά, ως τότε, μέσα μεταφοράς. Οι περισσότεροι αρχαίοι συγγραφείς

1. Εργασία με θέμα «Αγροτουρισμός-Υπάρχουσα κατάσταση και δυνατότητες ανάπτυξης στην Ελλάδα» των σπουδαστών ΤΕΙ/Μ Κουρνέτα-Διαβόλη σελ.8

περιγράφουν ξένα μέρη που επισκεύτηκαν οι ίδιοι για διάφορους λόγους (θρησκευτικοί, σπουδών, δουλειών...) που δικαιολογούν το χαρακτηρισμό τους ως τουρίστες. Την αγάπη τους αυτή την μετέδωσαν στους Ρωμαίους και κατ' επέκταση στους άλλους λαούς της Ευρώπης.

Η διάρθρωση της κοινωνίας και της παραγωγής σ' όλους αυτούς τους πολιτισμούς, όμως, ήταν τέτοια ώστε μόνο οι πλούσιοι, οι ευγενείς, ή τέλος πάντων όσοι δεν είχαν άμεση σχέση με την παραγωγική διαδικασία να μπορούν να ταξιδεύουν (με εξαίρεση φυσικά τους εμπόρους). Δεν είχε, δηλαδή, ο τουρισμός πάρει ακόμα μαζικό χαρακτήρα.

Ως μαζικό φαινόμενο ο τουρισμός εμφανίζεται από το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα.

Οι λόγοι είναι τόσο οικονομικοί:

1)Αύξηση του προσωπικού εισοδήματος των μικρομεσαίων

2)Θέσπιση της άδειας μετ' αποδοχών των εργαζομένων όσο και κοινωνικοί:

1)Ένταση των κοινωνικών προβλημάτων (άγχος, μοναξιά, απομόνωση, αποξένωση) όπως αυτά εμφανίζονται στις μεγαλουπόλεις.

Όπως είναι φυσικό το φαινόμενο εμφανίστηκε αρχικά στις χώρες όπως οι αλλαγές συνήθισαν πρώτα. Οι Η.Π.Α, η Γαλλία, η Μ. Βρετανία είναι οι χώρες που ξεκίνησαν πρώτες παρασύροντας μαζί τους και τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης και την Ιαπωνία. Σήμερα βέβαια, ο τουρισμός αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο. Η τεχνολογία στις μεταφορές έδωσε την ώθηση προς την παγκοσμιοποίηση του.

1.2. Ο Τουρισμός στην Ελλάδα σήμερα

Η χώρα μας αποτελεί ένα από τα πιο γνωστά παγκοσμίως θέρετρα και χώρο έλκυσης χιλιάδων τουριστών κάθε χρόνο. Οι λόγοι είναι πολλοί:

- 1) Το υπέροχο κλίμα. Σχεδόν 6 μήνες το χρόνο έχουμε καλοκαίρι. Αλλά και ο χειμώνας είναι ήπιος και ενδείκνυται για χειμερινές διακοπές.
- 2) Η μοναδική φύση. Συνδυάζει θάλασσα με βουνό με μια αρμονία που δύσκολα συναντάται αλλού.
- 3) Το σχετικά χαμηλό κόστος ζωής. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα η αξία των χρημάτων του ξένου τουρίστα να είναι μεγάλη ώστε να μπορούν και χαμηλότερου οικονομικού επιπέδου τουρίστες να την επισκέπτονται.
- 4) Ο χαρακτήρας των Ελλήνων. Ο Έλληνας είναι από την φύση του φιλόξενος και δύσκολα δημιουργεί προβλήματα στους ξένους.
- 5) Τα μνημεία ιστορικού παρελθόντος. Η Ελλάδα είναι σπαρμένη με μνημεία ιστορικής σημασίας παγκοσμίου ενδιαφέροντος που την κατατάσσαν ανάμεσα στις πρώτες (αν όχι πρώτη) στον κατάλογο των χωρών που αξίζει να επισκεφθεί κανείς για ιστορικούς λόγους.

Χάρη σ' αυτούς τους λόγους η τουριστική αποτελεί μια από τις σημαντικότερες οικονομικές δραστηριότητες στη χώρα μας. Ο τουρισμός αποτελεί μια από τις βασικές πλουτοπαραγωγικές πηγές τόσο για τον κρατικό όσο και για τον ιδιωτικό τομέα. Σε πολλές περιοχές είναι αν όχι η μοναδική η βασική πηγή εισοδήματος για τους κατοίκους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

2.1. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Η συνολική έκταση της χώρας ανέρχεται σε 131,9 εκατομμύρια στρέμματα, που κατανέμονται σύμφωνα με τα στοιχεία της Απογραφής του 1981, κατά κατηγορία χρήσης (προσωρινά στοιχεία ΕΣΥΕ) ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1		
ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΓΗ	39,2 εκ. στρ.	29,7%
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΙ	52,1	39,5%
ΔΑΣΗ	29,8	22,6%

Παρά το γεγονός ότι η γεωργική γη καταλαμβάνει μόλις το 30% της συνολικής έκτασης, αυτή μαζί μ' ένα μέρος των βοσκότοπων, καλύπτει τις ανάγκες της χώρας σε γεωργικά προϊόντα, εκτός από βόειο κρέας και ορισμένα γαλακτομικά προϊόντα.

Από τα 39,2 εκ. στρ. που εκτιμάται ότι ανέρχεται η γεωργική γη κατά το 1989 (προσωρινά στοιχεία ΕΣΥΕ) είναι:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2		
ΠΕΔΙΝΑ	21.850 Χιλ. στρεμ.	55,5%
ΗΜΙΟΡΕΙΝΑ	10.370	26,3%
ΟΡΕΙΝΑ	7.180	18,2%

Οι εκτάσεις που καλλιεργήθηκαν το 1989 δεν παρουσίασαν ιδιαίτερη μεταβολή σε σύγκριση με το 1988.

Η Ελλάδα αν και έχει ξεπεράσει εδώ και πολλά χρόνια το στάδιο της υποανάπτυκτης και καθυστερημένης χώρας και έχει κάνει σημαντικά βήματα ανάπτυξης στον τομέα της γεωργικής οικονομίας, εντούτοις υστερεί ακόμα συγκριτικά με άλλες αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης και της Β. Αμερικής.

Αναζητώντας τους χαρακτήρες εκείνους στην Ελληνική αγροτική περιφέρεια, που προσδίνουν σ' αυτή την ιδιαιτερότητά της, διαπιστώνει κανείς μια σειρά προβλημάτων που έχουν να κάνουν τόσο με το νομικό καθεστώς, όσο και ιδιαίτερα με την πολιτική στήριξης. Ιδιαίτερα ο πολυτεμαχισμός του γεωργικού κλήρου, η κατάτμηση της γεωργικής εκμετάλλευσης, ο χαμηλός βαθμός σύνδεσης των επιμέρους τομέων της οικονομικής δραστηριότητας σε τοπικό επίπεδο, που κατ' ανάγκη οδηγεί στη διαπίστωση της μη ισχυρής τοπικής αγοράς, ο χαμηλός βαθμός εκσυγχρονισμού της γεωργίας, η έλλειψη έργων υποδομής, η εγκατάλειψη της υπαίθρου, ο χαμηλός βαθμός εξειδίκευσης και εκπαίδευσης - μορφωσης, αποτελούν ορισμένα από τα προβλήματα διαρθρωτικής φύσης που χαρακτηρίζουν την μειονεκτική αγροτική περιφέρεια.

Θα αναφερθούμε όσο πιο συνοπτικά μπορούμε σε μερικά από αυτά τα βασικά προβλήματα που πιστεύουμε ότι θα μας βοηθήσουν να αντιληφθούμε και να κατανοήσουμε την κατάσταση της Ελληνικής γεωργίας και κατ' επέκταση και τη σημασία τους για το αντικείμενο της εργασίας μας.

2.1.1. ΠΑΡΑΓΩΓΗ - ΕΙΣΟΔΗΜΑ

Το προϊόν του αγροτικού τομέα σε σταθερές τιμές, τιμές '70, παρουσίασε κατά την περίοδο 1925-85, μέση ετήσια αύξηση 4,62% ενώ η αντίστοιχη αύξηση του προϊόντος των λοιπών τομέων της οικονομίας εκτιμάται σε 6,62% (Βλ. παράρτημα Πίνακας 1).

Οι μεταβολές αυτές οδήγησαν σε μέση ετήσια αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος κατά 6,18%. Η ανοδική αυτή τάση στο πραγματικό προϊόν του αγροτικού τομέα αποδίδεται κυρίως στη θετική μεταβολή του ύψους και της τιμής της γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής, στην αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων, των στρεμματικών αποδόσεων και των μέσων παραγωγής.

Βασικός παράγοντας της εξέλιξης αυτής μπορεί να θεωρηθεί το μέσο ύψος της παραγωγικότητας των τομέων της οικονομίας και οι διαφοροποιημένες συνθήκες αγοράς των προϊόντων των διαφόρων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας (Βλ. παράρτημα Πίνακας 2).

Από εκτιμήσεις ερευνητών (Ομάδα Επιστημόνων Υπουργείου Ανασυγκρότησης) προκύπτει ότι το προϊόν της γεωργίας κατά την δεκαετία του 40', συμμετείχε πάνω από 50% στο συνολικό προϊόν ενώ από εκεί και ύστερα το ποσοστό αυτό φθίνει συνεχώς με αποτέλεσμα σήμερα ο αγροτικός τομέας να συμμετέχει κατά 13,4% μόνο στο συνολικό εγχώριο προϊόν. Η μείωση αυτή του βαθμού συμμετοχής του προϊόντος της γεωργίας στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της χώρας, δεν σημαίνει κατ' ανάγκη και αντίστοιχη μείωση του ρόλου της στην ανάπτυξη της χώρας.

Το κυριότερο ίσως από τα αποτελέσματα της διαφοροποιημένης μεταβολής του προϊόντος του αγροτικού και μη -αγροτικού τομέα που προαναφέρθηκε είναι το χαμηλό αγροτικό εισόδημα των υπόλοιπων κατηγοριών. Επίσης αντανακλά το εισοδηματικό χάσμα και την διαφορά επιπέδων οικονομικής ευημερίας που υπάρχει μεταξύ ατόμων που αποκλειστικά απασχολούνται στον αγροτικό και μη - αγροτικό τομέα.

Ένα εξίσου σοβαρό στοιχείο το οποίο αξίζει να σημειωθεί κάνει το συνεχώς διακυμαινόμενο αγροτικό εισόδημα με όλη την αβεβαιότητα που συνεπάγεται για τον αγρότη και της αντίστοιχες επιπτώσεις πάνω στην οικονομική συμπεριφορά του.

Οι λόγοι της εμφάνισης των περιφερειακών ανισοτήτων, οι ασάφειες μπορούν, σε τελική ανάλυση να καταλήγουν σε βάρος της ανάπτυξης ολόκληρου του τομέα και γενικότερα της οικονομίας μπορούν να αναζητήσουν στον τρόπο κατανομής των πλουτοπαραγωγικών πηγών (γονιμότητα και μορφολογία εδαφών, μέγεθος καλλιεργούμενων και αρδευόμενων εκτάσεων, κλιματολογικές συνθήκες), στις συνθήκες αγοράς προϊόντος και μέσων παραγωγής και στις διαφοροποιημένες μεταξύ των περιφερειών της χώρας, μέσες στρεμματικές αποδόσεις.

2.1.2. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ - ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Από το 1920 μέχρι σήμερα ο πληθυσμός της χώρας αυξήθηκε σε σημαντικό βαθμό, δηλ. παρουσίασε μέση ετήσια αύξηση 1093%. Η μεταβολή αυτή (βλ. παράρτημα Πίνακας 3), είναι διαφοροποιημένη μεταξύ των περιοχών της χώρας. Ιδιαίτερα ο πληθυσμός των αστικών και μη αστικών περιοχών της χώρας, αυξήθηκε με ρυθμούς σχετικά ψηλότερους (2,4% - 1,4% αντίστοιχα) απ' ότι στο σύνολο της χώρας, ενώ ο πληθυσμός των αγροτικών περιοχών παρουσίασε μείωση 0, 13%.

Ιδιαίτερα έντονη παρουσιάζεται αυτή η μείωση στην κατανομή των ηλικιών, που έχουν και πρόκειται να έχουν σοβαρότατες επιπτώσεις στο ύψος του εργατικού δυναμικού της χώρας και των αγροτικών περιοχών ειδικότερα.

Ενώ έχουμε αύξηση του συνολικού οικονομικά ενεργού πληθυσμού, ο αριθμός των οικονομικά ενεργών στο γεωργικό τομέα συγκεκριμένα δεν ακολούθησε αυτή την αύξηση. Έτσι παρατηρείται μια συνεχής μείωση του ποσοστού συμμετοχής του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στη γεωργία από 57,5% το 1920, σε 27,4% το 1982 (βλ. παράρτημα Πίνακα 4).

Στον αγροτικό τομέα το στοιχείο του «γηρασμένου» ενεργού πληθυσμού είναι έντονο. Με την απομάκρυνση του είναι δύσκολο, να καλυφθεί το κενό που αφήνει το νεώτερο δυναμικό. Αυτή η παρατήρηση μπορεί να φανεί απαισιόδοξη στο βαθμό που προδικάζει την μείωση του αγροτικού τομέα. Ιδιαίτερα στο θέμα της απασχόλησης το 1990 οι απασχολούμενοι στο γεωργικό τομέα ανέρχονται σε 971 χιλ. άτομα και αποτελούν το 27% των απασχολούμενων στο σύνολο της οικονομίας. Η κατάσταση αυτή έχει δημιουργήσει «αποθαρρυσμένους εργάτες» (όπως τους ονομάζει η οικονομική θεωρία), δηλαδή άτομα που θα μπορούσαν να ενταχθούν στο ενεργό δυναμικό της περιοχής αν οι συνθήκες το επέτρεπαν.

2.2. Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Διεθνούς Οργανισμού Τουρισμού, μόνο κατά το 1989, μετακινήθηκαν γύρω στα 170.000.000 άνθρωποι, αποδίδοντας περί τα 120 δις δολάρια χωρίς τις μεταφορές ποσό που αντιστοιχεί στο 5% του παγκοσμίου εμπορίου.

Χωρίς αμφιβολία για την χώρα μας ο τουρισμός αποτελεί σημαντικότατο παράγοντα της οικονομικής, πολιτιστικής και περιβαλλοντολογικής ανάπτυξης. Η Ελλάδα χώρα μεσογειακή με ήπιο κλίμα, θάλασσα και ήλιο, αποτελεί παραδοσιακό τόπο προορισμού από 2.000.000 επισκέπτες σε ετήσια βάση, με αυξητικές τάσεις και εισαγωγή συναλλάγματος πάνω από 3,5 δις δολάρια.

Ετσι μπορούμε να πούμε ότι ο τουρισμός αποτελεί για τη χώρα μας, την πιο συναλλαγατοφόρα πηγή. Το τουριστικό συνάλλαγμα που κάθε χρόνο εισρρέει στην Ελλάδα καλύπτει ένα μεγάλο μέρος του πολιτικού μας εμπορικού ισοζυγίου.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι επίσης η συμβολή του, στην ανάπτυξη πολλών κλάδων της οικονομίας. Οι δαπάνες του τουρισμού «διοχετεύονται» μέσα από τις τουριστικές επιχειρήσεις σε άλλους τομείς και κλάδους της οικονομίας, για την αγορά αγροτικών-αλιευτικών-βιομηχανικών και βιοτεχνικών προϊόντων. Ένα μεγάλο μέρος των δαπανών αυτών αφορά την αγορά ειδών εμπορίου γεγονός που τονώνει αποτελεσματικά το τοπικό εμπόριο.

Ο τουρισμός είναι αναμφισβήτητα ένας σημαντικός εργοδότης. Αυτό γιατί: α)χάρη στην ανάπτυξη του βρήκαν απασχόληση δεκάδες άνεργοι ή υποαπασχόλουμενοι (πχ. γεωργοί) και β)διότι ο τουρισμός δημιουργεί θέσεις εργασίας εκεί όπου άλλοι οικονομικοί κλάδοι πχ. βιομηχανία, δεν είναι σε θέση να δημιουργήσουν.

Ετσι με την ανάπτυξη του τουρισμού στους Ελληνικούς νησιώτικους μικρόκοσμούς και σε ορεινές περιοχές της χώρας, όπου ούτε η βιομηχανία, ούτε η γεωργία μπόρεσαν να «ανθίσουν», δεν πετυχαίνουμε μόνο οικονομικούς στόχους, αλλά και κοινωνικούς που απορρέουν από την μείωση ή το σταμάτημα της εσωτερικής ή της εξωτερικής μετανάστευσης

των κατοίκων αυτών των περιοχών. Δυστυχώς όμως ο τουρισμός περιορίζεται μόνο τους καλοκαιρινούς μήνες. Ο τουρισμός δημιουργεί έσοδα για ένα μεγάλο αριθμό μικρομεσαίων και εξασφαλίζει πρόσθετα εισοδήματα για πάρα πολλές οικογένειες, ενώ παράλληλα συμβάλλει αισθητά στον περιορισμό της μεγάλης διαφοράς που υπάρχει ανάμεσα στα εισοδήματα των κατοίκων των αστικών περιοχών και εκείνων της περιφέρειας. Πέρα από την εξομάλυνση του προσωπικού εισοδήματος πρέπει να τονιστεί και η περιφερειακή εξομάλυνση του εισοδήματος.

Γενικά θεωρείται ορθή η άποψη ότι ο τουρισμός φέρνει χρήμα στους τόπους που αναπτύσσεται. Η πίστη ότι ο τουρισμός θα μας έλυσε το πρόβλημα του συνεχώς αυξανόμενου ελλείματος του εμπορικού ισοζυγίου ώθησε το κράτος στη θέσπιση ειδικών κινήτρων για την όσο το δυνατόν πιο γρήγορη ανάπτυξη του τουρισμού.

2.3. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΠΕΦΕΡΕ Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Το γεγονός ότι ο τουρισμός αντιμετωπίστηκε μόνο σαν πηγή συναλλάγματος οδήγησε σε άσχημες συνέπειες.

Απρογραμμάτιστα, χωρίς καμιά χωροταξική κατανομή των καταλυμάτων και χωρίς ορθολογικά κριτήρια των επενδυτών, δόθηκαν αφείδωλα δάνεια σε ανθρώπους που μοναδικό επενδυτικό τους προσόν ήταν ότι διέθεταν ένα οικόπεδο.

Ιδιαίτερα στην επταετία 1967-74, η αλόγιστη χορήγηση δανείων με εγγύηση μάλιστα, του δημοσίου) για την οποιαδήποτε δημιουργία ξενοδοχείων χωρίς ταυτόχρονη φροντίδα του κράτους, για τη δημιουργία έστω και βασικών έργων υπο-αναδομής, χωρίς παράλληλη ανάπτυξη και των άλλων απαραίτητων τουριστικών επισκεπτών, χωρίς οποιαδήποτε έρευνα

της διεθνούς τουριστικής χωρίς τέλος οποιαδήποτε μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος, από το οποίο ΕΞΑΡΤΑΤΑΙ ο ίδιος ο τουρισμός, είχε σαν αποτέλεσμα την υποβάθμιση του Ελληνικού τουριστικού προϊόντος, την αισθητική καταστροφή ορισμένων τουριστικών τόπων και σαν φυσική συνέπεια τη μείωση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού μας.

Ετσι το μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης του τουρισμού που ακολουθήθηκε στη χώρα μας τα μεταπολεμικά χρόνια μέχρι πρόσφατα, οδήγησε στη μη ισόρροπη ανάπτυξη του τουρισμού και δημιούργησε μια ανισοτική κατάσταση.

Προσανατολισμένος δηλαδή στην εξυπηρέτηση των συναλλαγματοφόρων τουριστών οδήγησε στην μονοσήμαντη τουριστική ανάπτυξη ορισμένων περιοχών και μορφών τουρισμού, ενώ παράλληλα συνέβαλλε στην μονόπλευρη κατασκευαστική υποδομή της χώρας μας. Τα κύρια μέσα φιλοξενίας που δημιουργήθηκαν απευθύνονται αποκλειστικά στις προτιμήσεις και της δυνατότητες της ξένης τουριστικής πελατείας. Για το μέσο Έλληνα πολίτη που αποτελεί και την μεγάλη πηγή του εσωτερικού τουρισμού, τα τουριστικά ξενοδοχεία έμειναν απροσπέλαστα. Τα συμπληρωματικά μέσα φιλοξενίας (ξενώνες, ενοικιαζόμενα δωμάτια, διαμερίσματα, πανσιόν, κέντρα διακοπών, τουριστικά χωριά κ.α.) που θα εξυπηρετούσαν τις ανάγκες της Ελληνικής τυπικής οικογένειας είναι περιορισμένα.

Ετσι, ενώ στις τουριστικά αναπτυγμένες χώρες η αναλογία των κύριων προς τα συμπληρωματικά μέσα φιλοξενίας είναι 50:50 στη χώρα μας η αντίστοιχη αναλογία είναι 91:9 και ειδικότερα στην κεντρική Μακεδονία 82:18.

Πιστεύουμε ότι οι θετικές επιδράσεις του τουρισμού, εμφανίζονται, όπου η ανάπτυξη τους γίνεται ορθολογικά, προγραμματισμένα και με συνεχή έλεγχο σε κάθε φάση.

Επιπλέον η τουριστική ανάπτυξη θα πρέπει να συνοδεύεται από παράλληλη ανάπτυξη κλάδων του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα. Γι' αυτό τα προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης εντάσσονται στα τοπικά Περιφερειακά και Εθνικά προγράμματα κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης.

Ο Ε.Ο.Τ τα τελευταία χρόνια παράλληλα με την προσπάθεια για την ορθολογιστική τουριστική ανάπτυξη, επιχειρεί μια αλλαγή της ταυτότητας του τουρισμού, προσπαθώντας να αξιοποιήσει τις ανεκμετάλλευτες μέχρι τώρα δυνατότητες που παρουσιάζει και να προβάλλει πλευρές που έχουν αγνοηθεί, αλλά κύρια να μεταφέρει την εμφάνιση της ανάπτυξης από το συναλλαγματικό στο ανθρωποκεντρικό στοιχείο.

Επίσης στα πλαίσια των προσπαθειών για την επίλυση του προβλήματος της εποχικότητας, σε συνδυασμό με την γεωργική ανακατανομή της τουριστικής κίνησης και την ανάδειξη νέων περιοχών επιδιώκεται η ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού οι οποίες είναι: ο αγροτικός, ο ιαματικός, κοινωνικός, αθλητικός, μορφωτικός κλπ. Υπάρχουν βέβαια και άλλες εξίσου σημαντικές νέες μορφές τουριστικής ανάπτυξης. Βασική όμως νέα μορφή και για τη χώρα μας τα τελευταία χρόνια, είναι αυτή του λεγόμενου αγροτουρισμού, που αποτελεί και το αντικείμενο μας.

Αξίζει όμως αναφέρουμε τους κύριους στόχους που έχουν αυτές οι νέες μορφές τουρισμού.

- Αύξηση των συναλλαγματικών οφελημάτων,
- Δυνατότητα αντιμετώπισης του ισχυρού διεθνούς ανταγωνισμού,
- Η στροφή σε μορφές τουρισμού που δεν ρυπαίνουν το περιβάλλον,

-Προσπάθεια παροχής τουριστικών υπηρεσιών για την κάλυψη των αναγκών των σύγχρονων τουριστών,

-Η προσπάθεια αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου των τουριστών, με βάση τις σύγχρονες κοινωνικές και ψυχολογικές τους ανάγκες,

-Ο εκσυγχρονισμός του θεσμού και η κάλυψη των νέων απαιτήσεων του κοινού.

2.4. ΣΥΓΚΕΡΑΣΜΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Έχοντας δει στα προηγούμενα, τόσο τα προβλήματα της γεωργίας όσο και τα χαρακτηριστικά του τουρισμού, θα περάσουμε τώρα στο συγκερασμό των δυο αυτών τομέων της οικονομίας μας οι οποίοι ενδιαφέρουν άμεσα και τον στόχο της μελέτης μας.

Με σκοπό την καλύτερη κατανομή του τουριστικού τομέα μέσα στο χώρο και το χρόνο, δίνει μεγάλη έμφαση στην ανάπτυξη του τουρισμού στις αγροτικές περιοχές. Αυτή η δραστηριότητα εντάσσεται και εξετάζεται στα πλαίσια της «Περιφερειακής Ανάπτυξης» και παράλληλα με την κοινή αγροτική πολιτική της κοινότητας, με την οποία δίνεται προτεραιότητα και ενίσχυση στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές οι οποίες έχουν τις *minimum* προϋποθέσεις τουριστικής ανάπτυξης.

Λέγοντας περιφερειακή ανάπτυξη εννοούμε, σε γενικές γραμμές την ισόρροπη ανάπτυξη του εθνικού χώρου. Ανάπτυξη η οποία επιβάλλεται τόσο για λόγους κοινωνικούς όσο και για λόγους εθνικής σκοπιμότητας, με απώτερο στόχο την άμβλυση των υπάρχουσων εισοδηματικών και παραγωγικών αντιθέσεων μεταξύ κέντρου και περιφέρειας και τη συγκράτηση του πληθυσμού της υπαίθρου από την εσωτερική και την εξωτερική μετανάστευση.

Το μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης που ακολουθήθηκε στη χώρα μας τα μεταπολεμικά χρόνια μέχρι πρόσφατα, δεν οδήγησε στην ισόρροπη ανάπτυξη των διαφόρων περιφερειών, αλλά δημιούργησε μια ανισοτική κατάσταση που συνοδεύτηκε με ορισμένες αντινομίες της ανάπτυξης.

Ετσι αν και το βιοτικό μας επίπεδο παρουσίαζε σταδιακή άνοδο, συνοδεύτηκε με συμπτώματα μαρασμού και φυγής του ανθρώπου από την ύπαιθρο, είτε με τη μορφή της μετανάστευσης είτε με τη μορφή αστυφιλίας.

Αποτέλεσμα ο γιγαντισμός των αστικών κέντρων των οποίων η αύξηση του πληθυσμού κυμάνθηκε από 1,9% - 3,7% σε ετήσια βάση, ενώ αντίθετα ο πληθυσμός της υπαίθρου μειωνόταν με ετήσιο ρυθμό της τάξης του 3% περίπου.

Η άνιση χωροταξική κατανομή των διαφόρων παραγωγικών δραστηριοτήτων αποτελεί μια άλλη ανισότητα μεταξύ κέντρου και περιφέρειας.

Τέλος, χαρακτηριστικό παράδειγμα ανισότητας είναι η διαφορά του κατά κεφαλή εισογήματος μεταξύ κέντρου και επαρχίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι υπάρχουν περιοχές κύρια ορεινές και νησιωτικές, των οποίων οι κάτοικοι έχουν εισόδημα που κυμαίνεται μεταξύ του 1/3 και 1/5 του μέσου κατά κεφαλή εισοδήματος της χώρας.

Ο τουρισμός ενταγμένος σ' αυτό το μοντέλο ανάπτυξης δεν ήταν δυνατό να αποφύγει αντίστοιχες αντινομίες και όπως έχει ειπωθεί οδήγησε σε μονοσήμαντη τουριστική ανάπτυξη ορισμένων μόνο περιοχών και όχι στην σωστή τουριστική κατασκευαστική υποδομή της χώρας μας.

Το FEOGA παρεμβαίνει ενθαρρύνοντας τους γεωργούς να αναπτύξουν τουριστικές δραστηριότητες - συμπληρωματικά με τις γεωργικές ενασχολήσεις τους - αυξάνοντας το

εισόδημά τους και συγκεκριμένα στα πλαίσια της αγροτικής πολιτικής, αυτό το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Τμήμα Προσανατολισμού) χορηγεί ενισχύσεις για την δημιουργία ενοικιαζόμενων δωματίων στα αγροκτήματα.

Σύμφωνα Δε με τη σχετική Οδηγία 75/268, το τμήμα «Προσανατολισμού» του FEOGA μπορεί να διαθέτει μέχρι 14.221 ECU ανά εκμετάλλευση γι' αυτό το σκοπό, εφόσον το αγρόκτημα βρίσκεται σε μειονεκτική θέση και του «τουριστικό» αυτό πρόγραμμα εντάσσεται σ' ένα γενικό «αναπτυξιακό σχέδιο», τα λεγόμενα σχέδια βελτίωσης της επιχείρησης (1).

Με το νέο αυτό τύπο τουρισμού του ονομαζόμενου ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ, εντοπίζονται καινούργιοι τομείς, στους οποίους θα μπορούσαν ν' ασχοληθούν και να δραστηριοποιηθούν πολλά άτομα.

Επίσης με την παραμονή στην ύπαιθρο των εργαζομένων στις αγροτικές περιοχές, αποφεύγεται η συρροή στους μεγάλους αστικούς τουριστικούς προορισμούς και ενισχύοντας τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές δίνεται η δυνατότητα στον αγρότη να δημιουργήσει τουριστικές επενδύσεις μέσα στις ίδιες αγροτικές εκμεταλλεύσεις συμπληρώνοντας το εισόδημα του.

Πρόκειται για επιδίωξη, που εντάσσεται όπως είπαμε και στους κύριους στόχους της Κοινοτικής Πολιτικής, που επιζητά τη δημιουργία νέων προϋποθέσεων ανάπτυξης σε περιφερειακό επίπεδο.

1. Βλέπε στο περιοδικό «Ευρωπαϊκή Κοινότητα», Τεύχος Ιουλίου-Αυγούστου 1983 με τίτλο «Σχέδια για τις Διακοπές των Ευρωπαίων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3. ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο τουρισμός από την οικονομική του πλευρά είναι μια ανθηρή επιχείρηση. Ο καθένας μπορεί να βρει σ' όλα τα τουριστικά μέρη του πλανήτη πολυτελή ξενοδοχεία που παρέχουν όλες τις ανέσεις ενός σύγχρονου διαμερίσματος. Για τα μικρότερα πορτοφόλια υπάρχουν και ξενοδοχεία χαμηλότερης κατηγορίας ή και αυτόνομα ενοικιαζόμενα δωματία και bangallows με παρεχόμενες υπηρεσίες και ανέσεις που ποικίλουν. Έχει γίνει δηλαδή μια κατά κάποιο τρόπο βιομηχανοποίηση του τουρισμού. Σαν αποτέλεσμα αυτού είναι οι ονομαζόμενες «τουριστικές» περιοχές να μεταβάλλονται σε μικρές ή μεγάλες πόλεις με όλα τα χαρακτηριστικά των μεγαλουπόλεων: φασαρία, πολυκοσμία, κυκλοφοριακό χάος. Αυτά δηλαδή που προσπαθούμε να αποφύγουμε. Επιπλέον σπάνια δίνεται σε κάποιον να γνωρίσει πραγματικά τον τόπο που επισκέπτεται καθώς και τον τρόπο ζωής των ντόπιων. Σ' όλα αυτά τα προβλήματα και ελλείψεις υπάρχει μια λύση ο Αγροτουρισμός.

3.1.Τι είναι ο Αγροτουρισμός

Αγροτουρισμός είναι «εκείνη η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό από τους απασχολούμενους κύρια στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και ειδικότερα σε οικογενειακές ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών, με σκοπό την ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας, τόσο από την εκμετάλλευση των τουριστικών καταλυμάτων (ενοικιαζόμενα

δωμάτια, pansion, ξενώνες, campings) όσο και από την τροφοδοσία των τουριστικών μονάδων με προϊόντα γεωργικών συνεταιρισμών. (1)

Ο όρος Αγροτουρισμός (2) χρησιμοποιείται για να αποδώσει δύο κυρίως σχήματα:

1)Τη φιλοξενία τουριστών σε αγροκτήματα όπου οι φιλοξενούμενοι συμμετέχουν στη ζωή και τις ασχολίες των αγροτών. Το σχήμα αυτό έχει επικρατήσει με τον όρο «Farm house holidays».

2)Τη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων και ενοικιαζόμενων δωματίων σε εξωαστικούς μικροσυννοικισμούς και τη φιλοξενία τουριστών με το σύστημα Bed and breakfast (ύπνος και πρωινό γεύμα).

Ο αγροτουρισμός(2) ξεκίνησε από τη Γαλλία το 1952 προκειμένου να σταματήσουν την έξοδο του αγροτικού πληθυσμού, την ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος, να δώσει ευκαιρία σε οικογένειες χαμηλού εισοδήματος να κάνουν φθηνές διακοπές και να φέρει τον άνθρωπο της πόλης κοντά στον άνθρωπο της υπαίθρου. Το παράδειγμα ακολούθησαν και άλλες χώρες. Αναλυτικά θα αναφερθούμε σ' αυτές σ' άλλο τμήμα της εργασίας.

1. Λ. Α. Παπακωνσταντινίδης «Αγροτουρισμός - Θεωρία» σελ. 2

2. « « « « σελ. 1

3.2. Χαρακτηριστικά του αγροτουρισμού (2)

Σε μια προσπάθεια ανάλυσης του όρου όπως αυτός δόθηκε από τον παραπάνω ορισμό έχουμε να παρατηρήσουμε ότι ο αγροτουρισμός χαρακτηρίζεται από:

1) Την ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας σε μη αγροτικό χώρο.

Εκ των πραγμάτων ο αστικός χώρος, αν και μπορεί να προσφέρεται για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων μαζικού τουρισμού, αποκλείεται για την ανάπτυξη αγροτισμού.

Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι με τον όρο «μη αστικός» δίνεται μια ευρύτερη διάσταση του χώρου όπου είναι δυνατόν να αναπτυχθεί πρόγραμμα αγροτουρισμού μέσα όμως στα πλαίσια της ευρύτερης συλλογιστικής για ενίσχυση του τοπικού εισοδήματος και συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού.

2) Τη συμπληρωματική της απασχόλησης.

Η ενασχόληση στις δραστηριότητες του αγροτουρισμού δεν οριοθετεί μια νέα τάξη επαγγελματιών στον αγροτικό χώρο. Ο βασικός στόχος είναι να δοθεί η δυνατότητα μιας συμπληρωματικής απασχόλησης ως προς την κύρια που παραμένει η ενασχόληση με την γεωργία.

Ενας από τους βασικούς στόχους εφαρμογής του αγροτουριστικού προγράμματος είναι η μείωση της διακύμανσης του αγροτικού εισοδήματος που είναι ιδιαίτερα σημαντική

1. Ευδοκία Μανωλογλου «Σεμινάρια αγροτουρισμού»

2. Λ.Α. Παπακωνσταντινίδης «Αγροτουρισμός - θεωρία»

λόγω της εποχικότητας της παραγωγής. Από την άλλη, διαπιστώνεται στον αγροτικό τομέα μια σημαντική υποαπασχόληση λόγω ακριβώς της φύσης των γεωργικών εργασιών που εναλλάσσονται μεταξύ περιόδων αιχμής και περιόδων ύφεσης.

Αν σ' αυτά προστεθεί και η κατάσταση «λανθάνουσα ανεργίας» που χαρακτηρίζει τα μέλη της αγροτικής οικογένειας (με την έννοια ότι τα άτομα αυτά θα ήσαν πρόθυμα να προσφέρουν την εργασία τους, αν τους παρέχονταν οι κατάλληλες συνθήκες) διαπιστώνεται ότι ένας «συνδυασμός» των απασχολήσεων στον αγροτικό χώρο θα συνέβαλε θετικά στην βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των αγροτών. Θα βοηθούσε, δηλαδή τόσο προς την αντιμετώπιση της λανθάνουσας ανεργίας, όσο και προς την μείωση της διακύμανσης του αγροτικού εισοδήματος.

Η κατάσταση αυτή του συνδυασμού των ενασχολήσεων είναι περισσότερο γνωστή στη σχετική με το θέμα βιβλιογραφία ως «πολυδραστηριότητα» ή «πολυαπασχόληση» και αποτελεί μια συνηθισμένη μορφή οργανωμένης δράσης στον αγροτικό χώρο, τουλάχιστον στην Δ. Ευρώπη.

3) Η συμπληρωματικότητα του εισοδήματος

Στον ορισμό της αγροτουριστικής δραστηριότητας που δέθηκε προηγουμένος αναφέρεται ότι ο σκοπός του αγροτουρισμού είναι και η αύξηση του αγροτικού εισοδήματος.

Ενας από τους βασικούς λόγους που η ύπαιθρος εγκαταλείπεται είναι ο οικονομικός παράγοντας. Συχνά, Δε, αυτός εντοπίζεται και ως πρωταρχικός παράγοντας.

Η ανάπτυξη ενός αγροτουριστικού προγράμματος παρέχει αυτή ακριβώς την δυνατότητα να αυξηθεί το εισόδημα των μελών της αγροτικής οικογένειας που είτε υποαπασχολούνται είτε βρίσκονται σε κατάσταση λανθάνουσας ανεργίας, ψάχνοντας τις συνθήκες που θα τους επιτρέψουν να εργασθούν.

4) Ανάπτυξη της αγροτουριστικής δραστηριότητας σε μικρές μονάδες οικογενειακής είτε συνεταιριστικής μορφής.

Αν και σήμερα οι οικονομικές επιλογές ευνοούν τις «μεγάλες» μονάδες στην περίπτωση του αγροτουρισμού πρέπει να υποστηριχτεί το αντίθετο.

Η αγροτουριστική δραστηριότητα με την έννοια της επιχείρησης πρέπει να έχει αν βιώσιμο μέγεθος (πχ. αγροτουριστικός συνεταιρισμός ή κοινοπραξία ιδιοκτητών αγροτουριστικών καταλυμάτων), όμως οι επί μέρους μονάδες πρέπει να θεωρούνται «μικρές».

Ο λόγος είναι ότι ο καταμερισμός κερδών ή ζημιών απ' αυτή τη δραστηριότητα πρέπει να είναι δικαιότερος. Ακόμα αν λάβουμε υπ' όψιν ότι οι επισκέπτες θα είναι κάτοικοι αστικών περιοχών βλέπουμε ότι γίνεται μια μεταφορά χρήματος από τις αστικές στις αγροτικές περιοχές. Γι' αυτό το λόγο οι δικαιούχοι αυτού του χρήματος πρέπει να είναι οι κάτοικοι των περιοχών αυτών και όχι οι ιδιοκτήτες ενός ξενοδοχείου που μπορεί να μένουν κάπου αλλού. Ένα πρόγραμμα αγροτουριστικής ανάπτυξης ενδεχόμενα παρέχει μεγαλύτερες διασφαλίσεις μιας δικαιότερης και πραγματικής κατανομής στον τοπικό πληθυσμό του πρόσθετου οφέλους που θα προέκυπτε από τη λειτουργία του.

5) Οργανική διασύνδεση του αγροτουριστικού καταλύματος με την τοπική παραγωγή.

Είναι γεγονός ότι ένα ξενοδοχείο λειτουργεί αυτόνομα, ξεκομμένα από την παραγωγή της περιοχής που είναι εγκατεστημένο. Η τροφοδοσία του γίνεται κυρίως από αγαθά που δεν παράγονται στην περιοχή και που ίσως να εξυπηρετούν ανώτερες ποιοτικές απαιτήσεις των πελατών. Σε αντίθεση τα αγροτουριστικά καταλύματα προμηθεύονται αγαθά από την ντόπια παραγωγή.

Όταν λέμε «τροφοδοσία» δεν εννοούμε μόνο την προμήθεια με γεωργικά αγαθά. Εννοούμε και την προμήθεια αγαθών βιοτεχνίας ή οικοτεχνίας από τους κατοίκους της περιοχής. Ο πάγιος εξοπλισμός (κρεβάτια, κλινοσκεπάσματα, χαλιά, καρέκλες και λοιπά έπιπλα) μπορεί να προέρχονται από την ντόπια παραγωγή που αν δεν υπάρχει μπορεί να δημιουργηθεί.

Βλεπούμε λοιπόν ότι με την διασύνδεση του αγροτουρισμού με την τοπική οικονομία δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για διάχυση του προγράμματος και προς άλλους τομείς. Ενισχύεται έτσι η όλη προσπάθεια για ανάπτυξη της περιοχής.

Ως συμπέρασμα από τις παραπάνω αναλύσεις του όρου «αγροτουρισμός» μπορούμε να πούμε ότι ένα τέτοιο πρόγραμμα αποτελεί μια σημαντική λύση για τα προβλήματα της περιφέρειας. Στο μέλλον, λοιπόν, μπορεί ένα πρόγραμμα αγροτουριστικής ανάπτυξης να αποτελεί σημαντικό μέσο περιφερειακής ανάπτυξης και μια αποτελεσματική πολιτική από πλευράς τόσο της τοπικής αυτοδιοίκησης όσο και του κράτους για την καταπολέμηση της λανθάνουσας ανεργίας και της υποαπασχόλησης στην ύπαιθρο, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των αγροτών και την αύξηση του εισοδήματος τους συνεισφέροντας στην ευημερία του τοπικού πληθυσμού και την ανάπτυξη της οικονομίας της τοπικής αλλά και της εθνικής.

3.3. Χώρες ανάπτυξης του αγροτουρισμού

Ο αγροτουρισμός σήμερα είναι ανεπτυγμένος στη Δ.Ευρώπη καθώς και στο Ισραήλ, τις ΗΠΑ και τον ΚΑΝΑΔΑ. Στο σημείο αυτό καλό είναι να παρουσιάσουμε την ιστορία και την εξέλιξη του θεσμού σ' αυτές τις χώρες μια και από εκεί θα προέρχονται και οι εμπειρίες μας*.

1)Γαλλία

Η Γαλλία είναι η πρώτη χώρα που ξεκίνησε ο αγροτουρισμός το 1952 με τη δημιουργία της οργάνωσης «Agriculture et Tourisme» που σκοπό είχε την εκπαίδευση των αγροτών που ήθελαν να ασχοληθούν με τον αγροτουρισμό. Δημιουργούνται λοιπόν καταλύματα είτε ως διαμερίσματα στα αγροτικά σπίτια είτε ως αυτόνομα διαμερίσματα στα αγροκτήματα με σκοπό να ικανοποιήσουν 4 βασικούς στόχους:

α)να σταματήσουν την έξοδο του αγροτικού πληθυσμού

β)να ενισχύσουν το αγροτικό εισόδημα

γ)να επιτρέψουν σε οικογένειες χαμηλού εισοδήματος να κάνουν φθηνές διακοπές

δ)να βρουν κοντά τον άνθρωπο της πόλης με τον άνθρωπο της υπαίθρου.

Το 1955 δημιουργείται από της κατά περιφέρεια ενώσεις Ομοσπονδία (Federation Nationale Des Gites Ruroux De France). Η χρηματοδότηση γίνεται μέσω τη Credit Agricole και επιδοτούνται οι κατασκευές καταλυμάτων μέσω του Υπουργείου Γεωργίας.

*σεμινάρια αγροτουρισμού Ευδοκίας Μανωλόγλου.

2)Ιταλία

Στην Ιταλία ο αγροτουρισμός αναπτύχθηκε αυτόνομα και χωρίς κρατική παρέμβαση. Σημαντικό ρόλο παίζουν τρεις οργανώσεις που συνδέονται με τρεις διαφορετικές ενώσεις αγροτών: η Agriturismo που συνδέεται με τη Γενική Συνομοσπονδία Γεωργίας, η Terra Nostra που συνδέεται με την Εθνική Συνομοσπονδία Αμεσων Καλλιεργητών και η Turismo Verde που συνδέεται με την Ιταλική Συνομοσπονδία Καλλιεργητών. Το Υπουργείο Γεωργίας της Ιταλίας παίζει συμβουλευτικό ρόλο μέσω της Συμβουλευτικής Επιτροπής Αγροτουρισμού.

Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ιταλία είναι μεγαλύτερη στον Βορρά ενώ υποαναπτύσσεται στο Νότο. Ο αγροτουρισμός στην Ιταλία συνδέεται άμεσα με το συνεταιριστικό κίνημα και τη γυναικεία εργασία.

3)Μ. Βρετανία.

Εδώ ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται κυρίως σε αραιοκατοικημένες περιοχές (Ν.Δ. Αγγλία και Ουαλία). Οι μορφές αγροτουρισμού που αναπτύχθηκαν είναι το Bed and Breakfast (υπνος και πρωινό) για τους διερχόμενους τουρίστες, η παροχή χώρου και διευκολύνσεων για αυτοκινούμενα οχήματα (Caravanners) και το Camping(για όσους θέλουν να κατασκηνώσουν).

Η χρηματοδότηση γίνεται μέσω δανείων που παρέχει τόσο το κράτος όσο και η τοπική αυτοδιοίκηση και φθάνουν μέχρι 30.000 λίρες κατά εκμετάλευση και δεν ξεπερνούν το 80% της συνολικής δαπάνης.

Ιδιαίτερα ο αγροτουρισμός προσέφερε εξειδικευμένες διακοπές παράλληλα με ψυχαγωγικές, αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις.

4)Ιρλανδία

Στην Ιρλανδία ο αγροτουρισμός εμφανίζεται το 1963. Ο Ιρλανδικός Οργανισμός Τουρισμού χρηματοδοτεί αγροτικές εκμεταλεύσεις, ασχολείται με το Marketing του αγροτουρισμού και τον προωθεί στο εξωτερικό με σύνθημα: *Where you wont when you want* (όπου θέλετε, όταν θέλετε).

5)Γερμανία-Αυστρία

Σ'αυτές τις χώρες ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται στις ορεινές και παραλίμνιες περιοχές. Οι τουρίστες παίρνουν μέρος σε αγροτικές εργασίες καθώς και σε πολιτιστικές, αθλητικές, φυσιολατρικές εκδηλώσεις που οργανώνονται τα Σαββατοκύριακα.

Σημαντική είναι η προσπάθεια να αναβιώσουν παλιοί αγροτικοί οικισμοί και να μετατραπούν σε τουριστικά χωρία.

6)Δανία

Ο αγροτουρισμός στη Δανία αναπτύσσεται στα τέλη της δεκαετίας του 1960 μέσα από τις Αγροτικές Οργανώσεις και τους Τουριστικούς Οργανισμούς.

Οι χώροι ανάπτυξης είναι: α)κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις και ονομάστηκαν «αγροτικές διακοπές» β)σε αγροτικές εκμεταλλεύσεις και ονομάστηκαν «διακοπές χωρίς φροντίδα».

7)Βέλγιο

Στο Βέλγιο ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται σε υποβαθμισμένες αγροτικές κοινότητες από τις Οργανώσεις Αγροτικού Τουρισμού, την Alliance Agricool Belge καθώς και τη Γενική Επιτροπή Τουρισμού.

8)Ισραήλ

Το Ισραήλ είναι μια περίπτωση πρέπει να προσέξουμε ιδιαίτερα λόγω ενός ειδικού τύπου αγροτουρισμού που αναπτύσσεται εκεί. Η ιδιαιτερότητα οφείλεται κυρίως σε ιστορικούς και θρησκευτικούς λόγους παρά σε οικονομικούς. Οι Συνεταιριστικές Οργανώσεις προσφέρουν στις εγκαταστάσεις τους δωρεάν καταλύματα για τους τουρίστες με την υποχρέωση της συμμετοχής τους στις εργασίες του αγροκτήματος. Παράλληλα οργανώνονται εκδρομές και πολιτιστικές εκδηλώσεις.

9)ΗΠΑ και ΚΑΝΑΔΑΣ

Στη Β. Αμερική ο αγροτουρισμός γνωρίζει μεγάλη ανάπτυξη. Τα περισσότερα αγροκτήματα βρίσκονται στην περιφέρεια μεγάλων αστικών βιομηχανικών και τουριστικών κέντρων. Η πελατεία τους, λοιπόν, προέρχεται κυρίως απ' αυτά τα κέντρα. Οι τουρίστες παίρνουν μέρος στις αγροτικές εργασίες καθώς και στις αθλητικές δραστηριότητες που οργανώνονται από τους αγρότες.

3.4. Τουριστική Πολιτική του ΕΟΤ και Αγροτικός Τουρισμός

Σε αντίθεση με τις Ευρωπαϊκές χώρες όπου ο αγροτικός τουρισμός αριθμεί ζωή τουλάχιστον μιας εικοσαετίας, στην Ελλάδα παίρνει σάρκα και οστά μόλις τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '80.

Η μορφή αυτή τουριστικής ανάπτυξης ταιριάζει απόλυτα σε ορισμένες Ελληνικές περιοχές που σήμερα αποτελούν την «ξεχασμένη Ελλάδα», αξιοποιώντας παράλληλα το τοπικό αρχιτεκτονικό στυλ, με την αναπαλαίωση και διατήρηση κτιρίων παραδοσιακής μορφής και τη μετατροπή τους σε τουριστικά καταλύματα.

«Ο ΕΟΤ τα τελευταία χρόνια παράλληλα με την ορθολογική τουριστική ανάπτυξη επιχειρεί μια αλλαγή της ταυτότητας του τουρισμού προσπαθώντας να αξιοποιήσει τις ανεκμετάλλευτες μέχρι τώρα δυνατότητες που παρουσιάζει και προβάλλοντας πλευρές που είχαν αγνοηθεί, αλλά κύρια μεταφέροντας την έμφαση της ανάπτυξης από το συναλλαγματικό στο ανθρωποκεντρικό στοιχείο. Με την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού όπως ο Οικολογικός, ο Φυσιολατρικός, ο Ορεινός, ο Εκπαιδευτικός, ο Αγροτικός τουρισμός (ο οποίος μας ενδιαφέρει και άμεσα) επιχειρεί να τονιστεί η ανθρώπινη διάστασή του, ο πολιτιστικός και πολιτισμικός του ρόλος. Στόχος: να προσφέρουμε στον τουρίστα διακοπές ποιοτικά αναβαθμισμένες που πλην της αναψυχής να του δίνεται η ευκαιρία της θετικής επαφής με την φύση και την ουσιαστικότερη γνωριμία με τους ανθρώπους, τις συνήθειές του, τα ήθη και τα έθιμα τους» (1).

Τον Δεκέμβριο του 1983 συστήθηκε με πρωτοβουλία του ΕΟΤ, δινηρησιακή ομάδα εργασίας αποτελούμενη από εκπροσώπους των φορέων που είτε είχαν ξεκινήσει προγράμματα αγροτικού τουρισμού, είτε βρίσκονταν στην φάση της μελέτης τους.

Συγκεκριμένα στην ομάδα εργασίας μετείχαν εκπρόσωποι των Υπουργείων Γεωργίας, Εθνικής Οικονομίας, Εσωτερικών, Χωροταξίας, Νέας Γενιάς, του Συμβουλίου Ισότητας των δύο φύλων, της ΑΤΕ, ΠΑΣΕΓΕΣ, ΚΕΠΕ, ΕΟΜΕΧ και του ΕΟΤ. Εργο της ομάδας εργασίας ήταν η εκπόνηση του θεσμικού πλαισίου, των προδιαγραφών και των κινήτρων ανάπτυξης

1. ΕΟΤ «Τουρισμός '85, Ανάπτυξη - Συμμετοχή - Ποιότητα ζωής», Αθήνα 1985, σελ. 79

του Αγροτικού τουρισμού, καθώς επίσης συγκέντρωση και καταγραφή των επιμέρους προγραμμάτων διαφόρων φορέων, με σκοπό τον μεταξύ τους συντονισμό και τέλος την ένταξή τους στο Εθνικό πρόγραμμα Αγροτικού τουρισμού.

Τον Ιούλιο του 1984 ολοκληρώθηκε το έργο της ομάδας εργασίας με την έκδοση του σχετικού πορίσματος και έγινε αργότερα η νομοθετική ρύθμιση του θέματος αυτού.

Παράλληλα άρχισε η εφαρμογή του νέου αυτού σχήματος σε πειραματικό στάδιο, στα υπό εκτέλεση προγράμματα του Υπουργείου Γεωργίας, του Υφυπουργείου Νέας Γενιάς και του Συμβουλίου Ισότητας των δύο φύλων.

Τα τελευταία αυτά αφορούν τις εξής περιοχές: Ζαγόρια, Πέτρα Μυτιλήνης, Αμπελάκια, Δ.Κρήτη, Αράχωβα, Πρέσπες, Μαρώνεια.

Ταυτόχρονα και στα πλαίσια του προγράμματος ανάπτυξης του Αγροτικού τουρισμού ιδρύθηκε το πρώτο Αγροτικό Συνεταιριστικό γραφείο Τουρισμού και ταξιδίων με έδρα τη Μυτιλήνη και φορέα την Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Λέσβου.

Απώτερος στόχος είναι και άλλοι συνεταιριστικοί φορείς και σε άλλα μέρη της Ελλάδας που παρουσιάζουν τουριστικό ενδιαφέρον, να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους και στον τουριστικό τομέα. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο ΕΟΤ από το Μάρτιο του 1984, ζήτησε από την ΠΑΣΕΓΕΣ και την ΓΣΕΕ να προχωρήσουν στην ίδρυση γραφείων ταξιδίων για τη διακίνηση και τις ανταλλαγές με το εξωτερικό, αγροτών και εργαζομένων στα πλαίσια του κοινωνικού τουρισμού. Δυστυχώς στην πρόταση αυτή του ΕΟΤ δεν δόθηκε ακόμη καμία συνέχεια, από μέρους κανενός, από τους ενδιαφερόμενους φορείς.

Πρέπει εδώ να αναφερθεί ότι το πρόγραμμα του Αγροτικού Συνεταιρισμού Γραφείων και Ταξιδίων της Λέσβου χρηματοδοτήθηκε σαν πρώτη ενέργεια από τις Ευρωπαϊκές Κοινοότητες. Η κοινοτική συνδρομή κάλυψε τις δαπάνες εξοπλισμού του γραφείου, τα λειτουργικά έξοδα του πρώτου χρόνου λειτουργίας του και τις δαπάνες προβολής και διαφήμισής του. Για τη διευκόλυνση της γνωριμίας του Ελληνικού Αγροτικού Συνεταιρισμού, με τους αντίστοιχους του εξωτερικού, στην ανταλλαγή επισκέψεων και την κατάρτιση προγραμμάτων περιηγήσεων σε Ελληνικούς συνεταιρισμούς, ο ΕΟΤ διένειμε σε όλα τα γραφεία του στο εξωτερικό κατάσταση των συνεταιριστικών οργανώσεων απ' όλη τη χώρα, που δήλωσαν συμμετοχή σ' ένα πρόγραμμα υποδοχής των τουριστικών επισκεπτών, καθώς και τον εμπορικό οδηγό συνεταιριστικών οργανώσεων της ΠΑΣΕΓΕΣ.

3.5. Εναλλακτικοί Τρόποι Χρηματοδότησης Αγροτικού Τουριστικού Προγράμματος

Στο βαθμό που η πολιτεία αποδέχεται και επιδιώκει τη συμπληρωματικότητα του αγροτουριστικού προγράμματος στην κύρια ενασχόληση που είναι και παραμένει η γεωργία (είτε η μικρή βιοτεχνία επεξεργασίας της γεωργικής παραγωγής), η χρηματοδότηση υποχρεώνεται να συμμορφώνεται με αυτή ακριβώς την λογική. Κάτω από τον τίτλο, ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ, διατυπώνονται προτάσεις σχετικά με:

- τις πηγές χρηματοδότησης αγροτουριστικών προγραμμάτων (κάτω από μια εναλλακτική ή συσσωρευτική αξιοποίησή τους),
- τους δικαιούχους,
- τις χρηματικές διαδικασίες.

Α) Πηγές Χρηματοδότησης Αγροτουριστικών Προγραμμάτων

Ένα πρόγραμμα αγροτουρισμού μπορεί να χρηματοδοτηθεί:

--είτε από κοινοτικούς πόρους,

--είτε από εθνικούς πόρους.

Μέσα από μια δεύτερη ταξινόμηση τις χρηματοδοτήσεις για υλοποίηση αγροτουριστικού προγράμματος, μπορεί κανείς να διακρίνει σε:

--επιχορηγήσεις,

--σε παροχή πιστώσεων (δανειακά κεφάλαια)

1. Κοινοτική Χρηματοδότηση Αγροτικού Τουριστικού Προγράμματος

Πρόκειται για παρεμβάσεις συγκεκριμένων κοινοτικών Ταμείων, είτε συνδυασμοί χρηματοδοτικών παρεμβάσεων της Κοινότητας για την υλοποίηση και ενίσχυση αγροτουριστικών προγραμμάτων στις χώρες-μέλη.

Αναφέρονται

-Καν. ΕΟΚ αρ. 2088/85 του Συμβουλίου ΕΟΚ της 23/7/85 (βλέπε Παράρτημα λεπτομερή ανάλυση).

Πρόκειται για τον κανονισμό που αφορά την υλοποίηση ΜΟΠ για την ενίσχυση της ανάπτυξης μειονεκτικών κοινοτικών περιοχών, νοτίων βασικά, μέσω ενεργειών που αποσκοπούν στη βελτίωση των οικονομικών - κοινωνικών δομών των περιοχών αυτών.

Ο τουρισμός και ο αγροτουρισμός συγκαταλέγονται στις ενέργειες που ενισχύονται στα πλαίσια των ΜΟΠ. Για την πραγματοποίηση των σχετικών παρεμβάσεων χρησιμοποιούνται, είτε πρόσθετοι κοινοτικοί πόροι, είτε πόροι από διάφορα κοινοτικά Ταμεία (Περιφερειακό-Κοινωνικό κλπ).

Στα πλαίσια αυτού του Καν., η κοινοτική συμμετοχή στο κόστος της οποίας επένδυσης, φθάνει μέχρι και το 70% αυτού με τον όρο ότι ο εθνικός φορέας που αναλαμβάνει το έργο διασφαλίζει την κάλυψη του εναπομένοντος μέρους.

Ήδη σημειώνεται ότι το πρώτο πρόγραμμα αγροτουρισμού στην Ελλάδα που χρηματοδοτήθηκε με τον τρόπο αυτό (ΜΟΠ) αφορά την περιοχή του Ακρωτηρίου Ειρήνης, του Ν. Χανίων Δυτικής Κρήτης και χρηματοδοτήθηκε με 60 εκ. δρχ.

-Καν. ΕΟΚ αρ. 1787/84 του Συμβουλίου της 16-6-93 σχετικά με τη δημιουργία - λειτουργία του Ε.Τ.Π.Α. Πρόκειται για τις χρηματοδοτήσεις παρεμβάσεων της Κοινότητας με στόχο την επίτευξη μεγαλύτερου βαθμού σύγκλισης των οικονομιών των Κρατών -μελών. Παράλληλα, μέσω των χρηματοδοτήσεων του Ταμείου αυτού επιδιώκεται μια περισσότερο ισόρροπη κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων στο έδαφος της Κοινότητας. Οι χρηματοδοτήσεις του Ταμείου αυτού φτάνουν μέχρι 50% του κόστους και συνδυάζονται συνήθως με τις αντίστοιχες ενισχύσεις στα πλαίσια του εθνικού αναπτυξιακού Ν.1262/82.

Ένα πρόγραμμα αγροτουρισμού μπορεί, κάτω από προϋποθέσεις να ενισχυθεί στα πλαίσια των χρηματοδοτήσεων του Ταμείου αυτού (εφόσον φυσικά αναπτύσσεται μέσα στις ζώνες που έχουν επιλεγεί από το Κράτος-Μέλος για την ενίσχυση απ' αυτό.

-Καν. ΕΟΚ 797/85 (τωρινός κανόνας 2328/91, βλέπε Παράρτημα) του Συμβουλίου της 12/3/85 σχετικά με την νέα διάρθρωτική πολιτική της ΕΟΚ.

Οι ενισχύσεις που δίνονται από το Γεωργικό Ταμείο της ΕΟΚ - τμήμα προσανατολισμού, στα πλαίσια αυτού του Κανονισμού προϋποθέτουν την υποβολή από πλευράς ενδιαφερομένων των λεγόμενων «σχεδίων βελτίωσης».

Το σημαντικό στοιχείο εδώ είναι ότι προβλέπονται ενισχύσεις ειδικά για τον αγροτουρισμό που αναπτύσσεται σε ορισμένες μειονεκτικές αγροτικές περιοχές. Το ποσοστό χρηματοδότησης (επιχορήγησης) φτάνει στην περίπτωση αυτή μέχρι και 55% του κόστους της επένδυσης (νέοι γεωργοί 65%). Οι κοινοτικές χρηματοδοτήσεις με τη μορφή δανείων παρέχονται από την ΕΤΕ. Σημειώνεται ότι τόσο τα δάνεια αυτά, όσο και εκείνα που παρέχονται στα πλαίσια των προβλέψεων του Ταμείου Αποκατάστασης του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΤΑΣΕ), μπορούν ενδεχόμενα να καλύψουν ορισμένα τμήματα ενός αγροτουριστικού προγράμματος για μειονεκτική περιοχή, όπου είναι ενταγμένο το αγροτουριστικό πρόγραμμα (για παράδειγμα τα σχετικά με το πρόγραμμα έργα υποδομής).

2. Χρηματοδότηση από Εθνικούς Πόρους

Ενδεικτικά απαριθμούνται εδώ οι χρηματοδοτήσεις:

-του Ν. 1262/82 (Κίνητρα οικονομικής και περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας)

-το πρόγραμμα αγροτουριστικής ανάπτυξης της ΑΤΕ

Πρόκειται για πρόγραμμα δανειοδότησης με ευνοϊκούς όρους και με σκοπό την ενίσχυση των αγροτών, μόνιμων κατοίκων των περιοχών που επιλέγονται για την ανάπτυξη αγροτουριστικού προγράμματος, προκειμένου να αποκτήσουν κατάλληλα και εξοπλισμένα, σύμφωνα με τις υποδείξεις του ΕΟΤ, δωμάτια (αγροτουριστικά καταλύματα) για ενοικίασή τους στους επισκέπτες - τουρίστες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1. Εφαρμογές του Αγροτουρισμού στην Ελλάδα

Τα όσα θεωρητικά αναπτύχθηκαν πιο πάνω, δεν θα είχαν κάποιο ιδιαίτερο νόημα να αναπτυχθούν αν παρέμεναν μόνο στο θεωρητικό επίπεδο. Το πρόγραμμα του αγροτουρισμού είναι ένα πρόγραμμα ζωντανό, ένα εναλλακτικό μοντέλο ανάπτυξης της αγροτικής περιφέρειας, και από την άποψη αυτή κρίνεται σκόπιμη η αναφορά στις συγκεκριμένες εφαρμογές-έστω και αν αυτές ή ορισμένες από αυτές βρίσκονται στο στάδιο του σχεδιασμού.

Σ' αυτό εδώ το κεφάλαιο θα αφήσουμε κατά μέρος ορισμένες «απόπειρες», που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως αγροτουρισμός, είτε ορισμένες σοβαρότερες προσπάθειες της δεκαετίας (1970-1980), όπως η περίπτωση της Ευρυτανίας (περιοχή «Προυσός»), Καλάβρυτα, Ηπειρος κλπ., αλλά θα σταθούμε περισσότερο στα σημερινά επιτυχημένα παραδείγματα, μέσα από τα οποία καταδειχεται η θέληση των ανθρώπων της αγροτικής περιφέρειας να διευρύνουν το φάσμα των δραστηριοτήτων τους, να πάρουν κυριολεκτικά «τη μοίρα του τόπου στα χέρια τους». Μερικά από τα πιο σημαντικά πετυχημένα παραδείγματα είναι:

«Α. Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Πέτρας Ν. Λέσβου»:

Πρόκειται για το πιο ολοκληρωμένο και το πιο πετυχημένο μέχρι στιγμής παράδειγμα αγροτουρισμού στη χώρα μας.

Το πρόγραμμα αυτό ξεκίνησε με πρωτοβουλία του Συμβουλίου Ισότητας των Δύο Φύλων. Το κεντρικό, αλλά και πρωτότυπο για τον Ελληνικό χώρο, στοιχείο του προγράμματος αυτού είναι η δραστηριότητα, ή μάλλον οι δραστηριότητες των γυναικών της μικρής Κοινότητας Πέτρας του Νομού Λέσβου.

Στους καταστατικούς σκοπούς του γυναικείου αυτού συνεταιρισμού διαβάζουμε ότι... «κύρια δραστηριότητα θα είναι η κοινή χρήση και εκμετάλλευση περιουσιακών στοιχείων των μελών. Ειδικότερα κάθε μέλος θα παραχωρήσει τη χρήση ενός, δύο, τριών ή τεσσάρων δωματίων για κοινή χρήση και τουριστική εκμετάλλευση από τον ημεδαπό και αλλοδαπό τουρισμό, έναντι μισθώματος που θα καθοριστεί από την γενική συνέλευση των μελών. Ο χρόνος παραχώρησης ορίζεται σε 5 μήνες ετησίως (δηλ. από 1^{ης} Μαΐου, μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου) ή οποιαδήποτε χρονική περίοδο καθορίζει κάθε χρόνο ο Ε.Ο.Τ για τη λειτουργία των ενοικιαζόμενων δωματίων...». Άλλες δραστηριότητες που αναφέρονται στο καταστατικό είναι η «συγκέντρωση, τυποποίηση, συσκευασία κλπ», προϊόντων οικιακής οικονομίας - οικοτεχνίας των μελών, η ίδρυση και διαχείριση βιοτεχνίας των προϊόντων και οικοτεχνίας των μελών κλπ.

Οι γυναίκες στην Κοινότητα Πέτρας Μυτιλήνης προχώρησαν πέρα από τους καταστατικούς στόχους. Με συνέπεια και υπευθυνότητα λειτουργούν σήμερα το συνεταιρισμό τους, ετοιμάζουν τα σπιτικά γλυκά, παρέχουν ελληνική φιλοξενία, λειτουργούν δικό τους εστιατόριο, διαθέτουν μόνες τους τα προϊόντα της οικοτεχνίας τους.

Β. Ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπτυξης περιοχή

Ακρωτηρίου Ειρήνης Ν. Χανίων

Το πρόγραμμα του Αγροτουρισμού για την περιοχή αυτή, ενταγμένο μέσα σε ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπτυξης της περιοχής και ένα από τα πρώτα που χρηματοδοτούνται από την Ε.Ο.Κ., στα πλαίσια του Μ.Ο.Π Κρήτης, έχει σαν κύριο σκοπό του:

«...την καθιέρωση της περιοχής σαν Μεσογειακού-Ευρωπαϊκού χώρου για την ζωντανή ανάπτυξη του πλέγματος ειρήνης, της ειρηνικής βίωσης των κατοίκων της περιοχής, καθώς και της διάχυσης ιδεών-απόψεων, ανάμεσα σε ανθρώπους άλλων περιοχών από τον τόπο, τη χώρα, τη Μεσόγειο, την Ευρώπη, για τη δημιουργία μόνιμης βάσης έξαρσης του πνεύματος Ειρήνης....»

Το συνολικό κόστος του έργου προυπολογίσθηκε στο 1,3 δις δρχ. από το οποίο, 60 εκατ. δρχ., έχουν κατανεμηθεί για την υλοποίηση του προγράμματος Αγροτουρισμού στην περιοχή. Το πρόγραμμα προβλέπει την φιλοξενία επισκεπτών σε ετήσια βάση στα 120 τουριστικά καταλύματα.

Πρόκειται για μορφή «εκλεκτικού» τουρισμού στο βαθμό που οι επισκέπτες θα είναι εκείνοι που θα συμμετέχουν στις εκδηλώσεις για την Ειρήνη (προβλέπονται σε ετήσια βάση συναντήσεις εκπροσώπων ειρηνιστικών κινημάτων από τον Ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο σε εξειδικευμένα θέματα, πχ. θέατρο για την Ειρήνη, μουσική για την Ειρήνη, Ειρήνη και παιδεία κλπ).

Η περιοχή εφαρμογής του προγράμματος Αγροτουρισμού στο Ακρωτήρι Ειρήνης καλύπτει επτά συνολικά κοινότητες με συνολικό πληθυσμό γύρω στα τρεις χιλιάδες άτομα.

Το πρόγραμμα είναι πειραματικό με την έννοια ότι κατά την εφαρμογή μπορεί να διευρυνθεί ο αριθμός των κοινοτήτων που θα συμμετέχουν.

Για την οργάνωση και λειτουργία του προγράμματος, προχωρεί η σύσταση αγροτικού συνεταιρισμού που θα ενεργεί σαν «Γραφείο Διαχείρισης του Αγροτουρισμού» στην περιοχή. Ήδη έχει εκπονηθεί από τον υπογράφοτα το άρθρο, η οικονομική μελέτη του προγράμματος, ενώ σύντομα ολοκληρώνεται και η τεχνική μελέτη.

Γ. Πρόγραμμα Ανάπτυξης Αγροτουρισμού και Ορεινού Τουρισμού στην περιοχή της ορεινής Ευρυτανίας

Το πρόγραμμα αυτό βρίσκεται σε αρχική φάση εκπόνησης της σχετικής μελέτης. Οι βασικοί στόχοι του προγράμματος τέθηκαν κατά τη διάρκεια σύσκεψης Νομαρχών και εκπροσώπων φορέων για τουρισμό τον Μάιο του 1986. Βασική διαπίστωση ήταν ότι η περιοχή προσφέρεται για προώθηση του Αγροτουρισμού καθώς και του ορεινού τουρισμού στο Βελούχι, όπου και οι σχετικές χιονοδρομικές εγκαταστάσεις.

Επίσης αποφασίστηκε η σύσταση μκτής Επιτροπής, με τη συμμετοχή εκπροσώπων όλων των αρμόδιων αναπτυξιακών φορέων. Το πρόγραμμα αγροτουρισμού της περιοχής Ευρυτανίας, προυπολογιζόμενου κόστους επένδυσης 200 περίπου εκατ. δρχ., προβλέπει την σύσταση 300 τουριστικών καταλυμάτων και την τουριστική τους αξιοποίηση σε ετήσια βάση, με στόχο την προσέλκυση τουριστικού ρεύματος τόσο από το εσωτερικό, όσο και το εξωτερικό και την ενίσχυση σε τελική ανάλυση του εισοδήματος των κατοίκων της ορεινής αυτής περιοχής.

Δ. Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης, Αξιοποίησης και Προστασίας
της Περιοχής Γράμμου Ν. Καστοριάς

Το πρόγραμμα που καλύπτει 17 κοινότητες της περιοχής Γράμμου υποβλήθηκε για την χρηματοδότηση στα πλαίσια των Μ.Ο.Π. Πρόκειται για περιοχή που ανθούσε οικονομικά πριν από τον Εμφύλιο και που σήμερα είναι εγκαταλειμμένη. Στόχος του ολοκληρωμένου προγράμματος, είναι όχι απλά να αναβαθμίσει την περιοχή, αλλά να της δώσει κυριολεκτικά «ζωή» θέτοντας-μέσω της ανάπτυξης αγροτουρισμού-καθαρά δημογραφικές προοπτικές (ανάπτυξη της περιοχής, αύξηση του πληθυσμού, βελτίωση οικονομικής και κοινωνικής υποδομής, προστασία του περιβάλλοντος).

Στον τομέα της αγροτουριστικής ανάπτυξης προβλέπεται μεταξύ άλλων, η δημιουργία χιονοδρομικού κέντρου, αθλητικού κέντρου, παραδοσιακού οικισμού, καταφυγίου ορειβατών, κέντρου ιππασίας, χώρων βραχυχρόνιας παραμονής, δρυμών και ζώων προστασίας των οικοσυστημάτων, κολυμβητικού κέντρου χώρων αναψυχής κ.α. Εκείνο που εντυπωσιάζει στο πρόγραμμα αυτό είναι η ενεργός ανάμιξη του επιστημονικού δυναμικού της περιοχής, στην κατάρτιση του προγράμματος.

Ένα από τα θεμελιακά έργα, στην εκτέλεση του οποίου επικεντρώνεται το τοπικό ενδιαφέρον είναι η σύνδεση της περιοχής με τον υπόλοιπο Ελληνικό Χώρο, μέσω της Παραεγνατίας. Πράγματι η περιοχή είναι εν πολλοίς αποκομμένη και κατά συνέπεια η κατασκευή της μεγάλης αυτής αρτηρίας τίθεται ως βασική προϋπόθεση ανάπτυξης του αγροτουρισμού σ' αυτήν.

Ε. Ολοκληρωμένο πρόγραμμα Ανάπτυξης Αγροτικού Τουρισμού Ν.Αρκαδίας

Στο επίκεντρο της αναπτυξιακής προσπάθειας στο Νομό έχει τεθεί το πρόγραμμα Αγροτικού Τουρισμού, οι δραστηριότητες του οποίου προβλέπεται να αναπτυχθούν σε δύο επίπεδα.

α)Αφ' ενός μεν στην τουριστική ανάπτυξη του Μαινάλου και της λίμνης του Λάδωνα: Προγραμματίζονται έργα στο χιονοδρομικό Κέντρο της Οστρακίνας, το δάσος του Μαινάλου, έργα ανάπλασης παραδοσιακών οικισμών (Βυτίνας, Ροεινού, Αλωνίσταινας κλπ).

β)Αφ' ετέρου Δε στην τουριστική αξιοποίηση της παραλιακής ζώνης Κυνουρίας. Τα έργα εδώ αποσκοπούν κυρίως στο να αποτρέψουν τις δυσμενείς συνέπειες από την απρογραμμάτιστη ανάπτυξη των παραλιακών κοινοτήτων. Στα πλαίσια αυτά προβλέπεται η κατασκευή αποχετευτικών έργων στις κοινότητες αυτές, έργων βιολογικού καθαρισμού των λυμάτων κλπ.

Πέρα από τις συγκεκριμένες αυτές περιπτώσεις, όπου το πρόγραμμα αγροτουρισμού έχει λίγο ή πολύ προχωρήσει (είτε βρίσκεται στη φάση διαμόρφωσης των στόχων, είτε βρίσκεται στη φάση του σχεδιασμού, είτε βρίσκεται στη φάση της εφαρμογής), επισημαίνεται ένας έκδηλος ενθουσιασμός της Ελληνικής αγροτικής περιφέρειας για την «πρωτότυπη» όπως χαρακτηριστικά λέγεται αυτή η τουριστική δραστηριότητα, δραστηριότητα που αποτελεί κάτι το πρωτόγνωρο για το χώρο στον οποίο απευθύνεται.

Ο ενθουσιασμός και το ενδιαφέρον για την ανάπτυξη ανάλογου προγράμματος σε προβληματικές περιοχές τους, εκδηλώνονται κυρίως από τις Νομαρχίες της χώρας. Αναφέρονται πιο κάτω ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα:

-Η Νομαρχία Μαγνησίας φαίνεται να δείχνει ιδιαίτερη ευαισθησία στην ανάπτυξη αγροτουρισμού για ορισμένα νησιά (Σποράδες) που υπάγονται διοικητικά στα όρια του Νομού.

-Εκδηλώθηκε από τοπικούς παράγοντες ενδιαφέρον για την αξιοποίηση -μέσω προγράμματος αγροτουρισμού- της Υπάτης Ν. Φθιώτιδος, σε συνδυασμό με τον τουρισμό για θεραπευτικούς σκοπούς (ιαματικά λουτρά κλπ.).

-Από αγροτικό σύλλογο της Ιεράπετρας διατυπώθηκε ενδιαφέρον για την ανάπτυξη αγροτουρισμού στην περιοχή.

-Από την περιοχή Φλώρινας εκδηλώθηκε ενδιαφέρον για την ανάπτυξη αγροτουρισμού στις Πρέσπες.

Τα παραδείγματα εκδήλωσης ενδιαφέροντος σ' ολόκληρη τη χώρα είναι πολλά και στο μέλλον θα είναι πολύ περισσότερα.

Αρκεί να υπάρξει η υπεύθυνη πληροφόρηση, η σωστή ενημέρωση των δυνατοτήτων που παρέχει η εφαρμογή προγράμματος αγροτουρισμού»(1).

1. Παπακωνσταντινίδης Λεωνίδας, Αγροτουρισμός.....σταθμός στο δρόμο για την τοπική ανάπτυξη Απρίλης 1992 σελ. 114-120

Κεφάλαιο 5

Η ορεινή Ναυπακτία

5.1. Γεωγραφική τοποθέτηση - ιστορία της περιοχής

Στα βόρεια της σημερινής επαρχίας Ναυπακτίας, δηλαδή το ορεινό τμήμα της, είναι η από πολύ παλιά αποκαλούμενη περιοχή των Κραβάρων που στα χρόνια της Τουρκοκρατίας αποτελούσε τον ξεχωριστό Καζά των Κραβάρων και υπαγόταν στο Σαντζάκι της Ναυπάκτου μαζί με τους Καζάδες του Βενέτικου, του Αποκούρου, του Καρπενησιού, της Δομοκού, του Πατρατζικίου (Υπάτης) του Λιδωρικίου και του Μαλανδρίνου.

Το που οφείλει η περιοχή την ονομασία "Κράβαρα" δεν είναι ξεκαθαρισμένο. Πολύ έχουν βασανιστεί οι ερευνητές με αυτό το "πρόβλημα" κι ο καθένας, μας κοτσάρει και τη δική του γνώμη. Άλλοι λένε πως το οφείλει αυτό σε μια τοποθεσία κοντά στο χωριό Γρηγόρι που λέγεται Κράβαρα, άλλοι από τους σωρούς των βράχων που ο μεγαλοδύναμος σόριασε στον τόπο αυτόν χωρίς καμμία τσιγγουνιά ενώ υπάρχουν και κάποιοι που δίνουν μια καθαρά σωβινιστική ερμηνεία την οποία ανάγουν στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, όταν - τάχα - κατά τις ατέλειωτες συγκρούσεις των Ελλήνων μαχητών της περιοχής εναντίον των Τούρκων, φώναζαν μεταξύ τους να χτυπάνε τους Τούρκους στην κάρα (το κεφάλι)... "Στην κάρα βαρείτε, στην κάρα βαρείτε" κι έτσι μαστορεύτηκε με το πέρασμα του χρόνου η ονομασία Κραβαρίτες και η περιοχή Κράβαρα. Ακόμα θ' αναφέρουμε τη γνώμη του καθηγητή Απόστολου Βακαλόπουλου, ο οποίος βεβαιώνει ότι τα Κράβαρα ονομάστηκαν έτσι α' τον μεγάλο Σπαχή Κριβάλδι στον οποίο ανήκαν. Όπως σημειώνει ο φίλος Χ.Δ. Χαραλαμπίδης, φαίνεται ν' απέχει πολύ από τη βεβαιότητα, η άποψη αυτή του κυρίου καθηγητή. Οι γνώμες λοιπόν είναι πολλές.

Διαλέγετε και παίρνετε εξόν και μπορείτε να μαστορέψετε καμιά δική σας ερμηνεία.... δεν θα είναι προς κακού. Μόνο που οι έξω απ' την περιοχή Έλληνες, έχουν τη δική τους αντίδραση στο άκουσμα της λέξεως "Κραβαρίτης"

Κατά τα τελευταία πριν από τη μεγάλη επανάσταση του '21 χρόνια, ο Καζάς των Κραβάρων είχε 63 χωριά με 2227 οικογένειες ενώ κατά τα τελευταία χρόνια της επαναστάσεως, το 1828, είχε 28 χωριά, με 3.000 κατοίκους.

Κατά τον Πουκεβίλ τα πριν την επανάσταση χρόνια, ανήκαν στα Κράβαρα τα παρακάτω χωριά:

Όνομασία χωριού	Οικογε v	Όνομασία χωριού	Οικογε v.
Στύλια	20	Σιλός (Σέλος)	10
Τράπεζα	10	Ντρίβιτζα (Ανδρίβιστα)	6
Βελβίτζινα	30	Ασπρές (Ασπριάς)	10
Μαραθιάς	10	Κρύσσο (Χρύσοβο)	10
Γκρανίτσα (Γρανίτσα)	30	Βίσβαρις (Νίσβαρι)	5
Χιλιαδού (ανήκει στη	5	Σωτήρας (Μοναστήρι)	10
Δωρίδα			
Σίμο (Σίμου)	40	Κομπίγκι (ίσως Κουπάκι)	10
Περιβόλια	6	Μάρω	10
Πόργιαρι	20	Χιόνια (Άγνωστο)	5
Στράνοβα (Στράνομα)	20	Βετολίστα	60
Νερβιτσά (Δερβιτσά)	20	Βετολίστα	60
Μποκίτζα (Ποκίστα)	25	Ελιτούς (Ελετσού)	20
Λευτέριανη	10	Λεποτινά (Λαμποτινά)	80

Λευτοκαριά	10	Τρίμορφο (Μοναστήρι)	--
Μετόχι (Άγνωστο)	10	Κοτλίτζα (Κοτολίσια)	40
Πόντο (Πόδος)	10	Βοϊτζα	30
Γκουλέμι (Γουλέμι)	10	Κάτω Λεποτινά (Κ. Λομποτιβά)	15
Κάτω Γκουλέμι	15	Σαράντα (Σκιαδά)	20
Αμόρανη	200	Γκόγκορι και Πρεβέσα (Γρηγόρι)	30
Βιτοψίτσα	40	Στρομίνιανη	30
Ζελίστα	60	Στρομίνιανη	5
Σελίτζα (Ευρυτ. Καστανούλα)	10	Τέρνος (Ευρυτανία)	200
Καλάμοβα (Μεγ.Παλούκοβα)	10	Κόκιστα (Κόνισκα)	200
Μικρή Καλάμοβα	10	Μπέρκος	50
Αβόρανη	40	Μπερίστα	60
Υστέροβα (Τέρνοβα)	10	Σέλπιτζα (Σέλψα)	70
Κλεπά	70	Χορτοτίβα (Αρτοτίβα)	10
Αράχοβα	40	Πλάτανος	200
Σινύτζα (Σινίστα)	10	Χόμαρι (Χόμορι)	80
Μπέλιτζα (Μπέλιστα)	10	Κοσίτζα (Κοζίτσα)	10
Άγιος Δημήτριος	20		
Κουποκοράκι (Άγνωστο)	60		
Τριπέτζα (Τριπίτσα)	10	Σύνολο οικογενειών 2227	

Τον Απρίλη του 1833 ιδρύθηκε ο νομός Αιτωλίας και Ακαρνανίας με πρωτεύουσα το Βραχώρι (Αγρίνιο) όμως τον Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου η πρωτεύουσα του νομού μεταφέρθηκε στο Μεσολόγγι. Ο νομός συγκροτήθηκε από πέντε επαρχίες, απ' τις οποίες η μία ήταν της Ναυπακτίας στην οποία συγχωνεύτηκαν οι επαρχίες Ναυπάκτου, Βενέτικου και Κραβάρων.

Στις 20 Ιουνίου (2 Ιουλίου) 1836 καταργήθηκαν οι νομοί και αντικαταστάθηκαν από διοικήσεις και υποδιοικήσεις. Η επαρχία Ναυπακτίας υπήχθη στη διοίκηση της Αιτωλίας, με πρωτεύουσα το Μεσολόγγι. Όμως δέκα χρόνια αργότερα, στα 1845 με τον νόμο ΚΕ (ΦΕΚ 32) καταργήθηκαν οι διοικήσεις και ιδρύθηκαν πάλι οι νομοί, με τις επαρχίες των. Η επαρχία Ναυπακτίας ήταν μια από τις επαρχίες του νομού Αιτωλακαρνανίας.

Με διάταγμα από 1 Οκτωβρίου 1835 η επαρχία Ναυπακτίας χωρίστηκε σε δήμου μεταξύ των οποίων ήταν και ο δήμος Αποδοτίας με θερινή πρωτεύουσα τη Μεγάλη Λαμποτινά και χειμερινή τη Βετολίτσα. Όλοι οι δήμοι της επαρχίας ήταν οχτώ.

Με νέο διάταγμα του Νοεμβρίου 1836 οι δήμοι της επαρχίας Ναυπακτίας περιορίστηκαν σε 4 μεταξύ των οποίων ήταν και ο δήμος Αποδοτίας με πρωτεύουσα αυτή τη φορά πάντα τη Μεγάλη Λομποτινά.

Αργότερα, στα 1841, με νέο διάταγμα στις 16/28 Φεβρουαρίου, οι δήμοι της επαρχίας περιορίστηκαν σε τρεις, ανάμεσα στους οποίους ήταν και ο δήμος Αποδοτίας.

Αρκετά χρόνια αργότερα, η Βετολίτσα χτύπησε και πάλι. Με ένα νέο διάταγμα στις 21.12.1868 που δημοσιεύτηκε στα 1869 στο υπ' αριθμ. 3 ΦΕΚ οι δήμοι της επαρχίας ανέβηκαν στους επτά ανάμεσα στους οποίους και ο δήμος Αποδοτίας με πρωτεύουσα τους θερινούς μήνες τη Μεγάλη Λομποτινά και τους

χειμερινούς τη Βετολίστα για να συνεχιστεί το σίριαλ με νέα αλλαγή το 1881 οπότε διαρκής πρωτεύουσα χρίστηκε η Μεγάλη Λομποτινά για να ξαναχριστεί πρωτεύουσα η Βετολίστα στους χειμερινούς μήνες το 1889 και να γίνει επιτέλους μόνιμη πρωτεύουσα του δήμου η Μεγάλη Λομποτινά από το 1905 κι ύστερα.

Από το 1835 ως και το 1868 ο δήμος Αποδοτίας είχε 32 χωριά τα εξής: όπως εμφανίζονται (στο φάκελο 104 του υπουργ. Εσωτερικών Γ.Α.Κ. Οθ. αρχ. και στο φάκελο 201 της Γεν. Γραμ. Γ.Α.Κ.) (Χ.Δ. Χαραλαμπίδης, Ναυπακτικά 1980).

Όνομασία Χωριού	Οικογ. 1829	Οικογ. 1836	κάτοικοι 1836
Μεγάλη Λομποτινά	;	89	483
Μικρή Λομποτινά	20	25	132
Κοζίτσα	45	37	279
Πόδος		13	70
Λευτέριανη	17 ψηφ.	7	130
Λευτοκαρυά		16	86
Περιβόλια			
Βελβίτσαίνα	14	37	179
Γρανίτσα	18	28	148
Δέλγα	15	23	128
Γολέμι	6	10	43
Αμόρανη	44	78	402
Βετοψίστα	23	33	184
Σέλος	6	5	29
Αντρίβιστα	6	8	44
Ασπριάς	16	27	151

Χρύσοβος	3	7	37
Νίσβαρι	11	17	83
Λιμνίτσα	9	14	60
Μάρω	2	2	8
Βετολίστα	51	94	429
Ελατσού	17	36	172
Σκλήθρος (;)	-	7	18
Γληγόρι	-	8	42
Σκιαδά (;)	-	3	18
Βοϊτσά	32	50	235
Κουτουλίστα	65	50	321
Στρομίνιανη	17	52	309
Σιτίστα	18 ψηφ.	43	223
Ζελίστα	17 ψηφ.	42	290
Μικρή Παλούκοβα	20	23	139
Μεγάλη Παλούκοβα	21 ψηφ.	32	204
Σωτήρω	11	-	-

Στο τέλος του 1868 ο δήμος Αποδοτίας ανασχηματίστηκε και παρέμειναν σ' αυτόν τα χωριά Μεγάλη Λομποτινά, Μικρή Λομποτινά, Βετολίστα, Κοζίτσα, Αμόρανη, Ελετσού, Βετοψίστα, Πόδος, Λιμνίτσα, Νίσβαρι, Χρύσοβο, Ασπριάς, Ανδίβιτσα, Δέλγα, Γολέμι, Γρανίτσα, Μάρω, Σωτήρω και ο Σέλος δηλαδή δεκαενιά χωριά και μικροοικισμοί. Πρωτεύουσα του δήμου ήταν η Μεγάλη Λομποτινά.

Με το νόμο ΔΝΖ της 10ης Φεβρουαρίου 1912 (ΦΕΚ 58 και 59) οι δήμοι καταργήθηκαν και συνεστήθησαν οι κοινότητες. Δηλαδή κάθε χωριό αποτελούσε το

μικρότερο κύτταρο του κράτους, ενώ μέχρι το 1912 το μικρότερο κύτταρο ήταν οι δήμοι.

Κατά την εφαρμογή του νόμου ΔΝΖ η σύνθεση του δήμου Αποδοτίας είχε ως εξής: Πρωτεύουσα η Μεγάλη Λομποτινά και τα χωριά Βετολίστα, Αμόρανη, Ανδρίβιστα, Ασπριάς, Βετοψίστα, Γολέμι, Γρανίτσα, Δέλγα, Ελετσού, Κοζίτσα, Λιμνίτσα, Μικρή Λομποτινά, Νίσβαρι, Πόδος, Χρύσοβο, Μονή Αγίου Δημητρίου (Διαλ), Μονή Κοζίτσης και τους συνοικισμούς Άγραφα, Μαγκάνες, Μάρω και Σωτήρω (Ντίνου Μακρυγιάννη, Αιτωλ/νική Εγκυκλοπαίδεια Τ.Β. σελ. 463).

Με το νόμο ΔΝΖ, 1912 η Μεγάλη Λομποτινά από πρωτεύουσα του δήμου Αποδοτίας έγινε έδρα της ομώνυμης κοινότητας, όπως έδρα κοινότητας έγιναν και τα άλλα χωριά του τ. Δήμου Αποδοτίας.

Σημερινά χωριά του άλλοτε δήμου Αποδοτίας είναι η Μεγάλη Λομποτινά, η Μικρή Λομποτινά, η Αμπελακιώτισσα, ο Πόδος, η Ελατου, η Τερψιθέα, η Λιμνίτσα, το Κοκκινοχώρι, το Χρύσοβο, ο Ασπριάς και η Κεντρική.

Εκτός από τη Μεγάλη και Μικρή Λομποτινά, τα άλλα χωριά του τ. δήμου Αποδοτίας αναφέρονται με το καινούριο όνομά τους. Τα καινούργια ονόματα της Μεγάλης και Μικρής Λομποτινάς είναι Άνω και Κάτω Χώρα της επαρχίας Ναυπακτίας.

Η παλιά Μεγάλη Λομποτινά, έχει την καινούργια ονομασία της από το 1930. Τότε δημοσιεύτηκε στο υπ' αριθ. 51 ΦΕΚ στις 25 Φεβρουαρίου, διάταγμα με το οποίο η πρωτεύουσα του τ. δήμου Αποδοτίας μετονομάστηκε σε Άνω Χώρα. Το ίδιο έγινε με πολλά χωριά της περιοχής και όλης της Ελλάδος γενικότερα, επειδή οι παλιές ονομασίες θεωρούνταν σλαβικής προελεύσεως.

Μετά την επανάσταση του '21 και την απελευθέρωσή μας από τους Τούρκους αλλά και κατά την επανάσταση ακόμα και πριν από αυτή όπως φαίνεται, η Μεγάλη

Λομποτινά ήταν πρωτεύουσα των Κραβάρων τη ορεινής δηλαδή επαρχίας, η οποία παλιά και τώρα ονομάζεται Κράβαρα. Η εποχή στην οποία αναφερόμαστε, τα Κράβαρα αποτελούσαν ξεχωριστή επαρχία, ενώ το κάπως πεδινότερο τμήμα της, αποτελούσε ξεχωριστή επαρχία που ονομαζόταν Βενέτικο κι είχε πρωτεύουσα της τη Ναύπακτο.

Η κάθε μια από τις δύο αυτές επαρχίες είχε δική του εκπροσώπηση στη Βουλή των Ελλήνων. Είναι μάλιστα αναγκαίο εδώ να σημειώσουμε ότι το πεδινό τμήμα αποτελούνταν από την επαρχία Βενέτικου και την επαρχία Ναυπάκτου. Και οι τρεις αυτές επαρχίες ενώθηκαν στην επαρχία Ναυπακτίας τον Απρίλη του 1833 με διάταγμα που δημοσιεύθηκε τον μήνα αυτόν στο υπ' αριθ. 12 ΦΕΚ.

5.2. Περιγραφή της περιοχής

Η ωραιότερη περιγραφή της περιοχής της ορεινής Ναυπακτίας που συνάντησα είναι αυτή που δίνει ο Γιώργος Τσατσάνης στο βιβλίο του "η μεγάλη Λομποτινά - το χωριό μου", θεώρησα δε καλό, να την παραθέσω ως έχει.

Η Μεγάλη Λομποτινά σημερινή Άνω Χώρα της επαρχίας Ναυπακτίας βρίσκεται με την πλάτη της ν' ακουμπάει αμφιθεατρικά σε μια από τις νοτιοδυτικές κλιτύες των Βαδουσιών ορέων - της Σύρτας, με το μέτωπό της στραμμένο από βόρεια κατεύθυνση ως ανατολική - νότιο ανατολική. Από το πιο ψηλά σπίτι ως το πιο χαμηλά υπάρχει μια υψομετρική διαφορά ως διακόσια μέτρα. Ο μητροπολιτικός ναός αφιερωμένος στη χάρη της Αγίας Παρασκευής, καθώς και η αγορά, βρίσκονται στο κέντρο του χωριού σε υψόμετρο 1030 μέτρα.

Το χωριό περιβάλλεται ολόγυρα από ορεινούς όγκους που όλοι τους είναι αποφύσεις της οροσειράς των Βαρδουσιών που έχουν υψόμετρο 2495 μ. και είναι το νοτιότερο σημαντικό άκρο της οροσειράς της Πίνδου. Η Σύρτα πάνω στην οποία

ακουμπάει τη ράχη του το χωριό έχει υψόμετρο 1460 μέτρα. Ανατολικά της Σύρτας υπάρχουν με μικρότερο υψόμετρο οι κορυφές Τσονάκι, Καραούλι, Αη Γιάννης και Μαρκύβαλτο. Νοτιοδυτικά της Σύρτας και σε απόσταση δύο περίπου ωρών είναι το βουνό Τσακαλάκι με υψόμετρο 1714 μ. Ανατολικά της Μεγ. Λομποτινάς υπάρχουν οι κορυφές Αυγό και Τριτσοβά καθώς και οι αδερφές τους Ομάλια και Νεραϊδάλωνο με υψόμετρα 1612 και 1708 μ. αντίστοιχα.

Προς τη βόρεια κατεύθυνση υπάρχει η ράχη Κρυονέρι και δυτικά η κορυφή της Τσεκούρας με υψόμετρο 1734 μ. Ο κύκλος κλίνει με τα υψώματα Προφήτης Ηλίας και Τούρλα προς τα δυτικά - νοτιοδυτικά του χωριού. Η Τούρλα έχει υψόμετρο 1311 μ.

Κοντά στα άλλα στοιχεία που η Στατιστική Υπηρεσία καταχωρεί στα κιτάπια της για την Άνω χώρα είναι και η υψομετρική κατανομή η οποία φτάνει στα 940 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Όμως ποιο ακριβώς σημείο του χωριού αντιστοιχεί σ' αυτόν τον υψοδείκτη δεν κατονομάζεται. Εάν αναφέρεται στο κέντρο του χωριού που υπάρχει η αγορά και η εκκλησία, τότε υπάρχει μία διαφορά περίπου 100 μέτρων από την άλλη που αναφέρουμε ανωτέρω. Τα παραπάνω βουνά που περιβάλλουν το χωριό, δημιουργούν με την εσωτερική τους πτώση ένα βαθύ κοίλωμα. Στο βαθύτερο σημείο είναι οι τοποθεσίες Άγραφα, Μαγγάνες και Σουζέικα όπου τα παλιότερα χρόνια είχαν την κατοικία τους οι Σουζαίοι σε υπερθαλάσσιο ύψος περί τα 600 μ. Εκεί είχε την κατοικία του και ο Χαράλαμπος Παπανδρέου ο οποίος διατηρούσε νερόμυλο για τους καλοκαιρινούς μήνες και νεροτριβή (ντριστήλες) τα οποία εκμεταλλεύτηκε για μερικά χρόνια πριν και μετά τον δεύτερο μεγάλο πόλεμο και ο γιος του Γεώργιος ο οποίος χρημάτισε πολλά μεταπολεμικά χρόνια και πρόεδρος της κοινότητας Άνω Χώρας. Τόσο ο νερόμυλος και η

νεροτριβή όσο και οι κατοικίες των Σουζαίων έχουν εγκαταλειφθεί πριν από πολλά χρόνια και έχουν κατερειπωθεί.

Μέσα σ' αυτό το κοίλωμα για το οποίο μιλήσαμε παραπάνω βρίσκεται και η κοινότητα της Κάτω Χώρας μικρότερης αδερφής και μάλιστα αγαπημένης της Άνω Χώρας. Η Κάτω Χώρα βρίσκεται χτισμένη σε υψόμετρο 880 μ. και σε απόσταση μισής ώρας περίπου δρόμου από την Άνω Χώρα.

Ενώ οι εσωτερικές ράχες των γύρω βουνών από τη νότια και νοτιοανατολική πλευρά είναι προσπελάσιμες, από τη βορειοανατολική, βόρεια και δυτική πλευρά οι ράχες είναι χαώδεις, κατακρημνηστικές. Ανάμεσα στις κορυφές Τσεκούρα και Προφήτης Ηλίας και σε πολύ μεγάλο βάθος κυλάει ο Κάκαβος.

Το Πρεβετζόρεμα και το Σινόρεμα που βρίσκονται δυτικά του χωριού αφήνουν τα χειμέρια νερά τους να πέσουν απευθείας στον Κάκαβο ενώ το Πέρα και Δώδε ρέματα και η Κακοτοπιά ή Τσούρνα που βρίσκονται ανατολικά του χωριού όπως και το ρέμα που αρχίζει απ' τον αυχένα του Σκοτωμένου, πρώτα χύνουν τα νερά τους στον Κατωχωρίτη κι ύστερα όλα μαζί πέφτουν στον Κάκαβο. Ο Κατωχωρίτης ξεκινάει από τις νότιες κλιτύς της Ομάλιας, του Νεραϊδάλωνου και της Τριτσοβάς.

Πριν από τον δεύτερο μεγάλο πόλεμο, ο Κατωχωρίτης και τα ρέματα που χύνονται σ' αυτό, τα καλοκαίρια σχεδόν ξηραίνονταν επειδή τα νερά των πηγών που τα τροφοδοτούσαν χρησιμοποιούνταν ως το τελευταίο δράμι τους για το νεροπότισμα των χωραφιών που βρίσκονται ολόγυρα στις ράχες αλλά και για το πότισμα των κήπων μέσα στο χωριό. Μετά τον δεύτερο μεγάλο πόλεμο, τα χωράφια έξω απ' το χωριό αλλά και τα περισσότερα γιούρτια και οι κήποι μέσα στο χωριό εγκαταλείφθηκαν από τ' αφεντικά τους, μένουν ακαλλιέργητα κι έτσι τα νερά των πηγών ακόμα και το κατακαλόκαιρο σέρνονται στα ρέματα, από 'κει στον Κάκαβο,

αυτός με τη σειρά του τ' αδειάζει στον Φείδρα και τελικά τα δέχεται στην αγκαλιά του ο Πατραϊκός Κόλπος.

Αριστερά και δεξιά του χωριού και στο ίδιο σχεδόν ύψος των 1.050 περίπου μ. βρίσκονται οι λόφοι Λακούλα από τα αριστερά και Άη - Γιώργης από τα δεξιά κι ενώ η Λακούλα είναι κατάφυτη από έλατα και καστανιές, ο Άη-Γιώργης σκεπάζεται από έλατα και λίγους κέδρους. Οι δύο παραπάνω λόφοι έτσι όπως ξεπετάγονται από τις δύο πλευρές του χωριού, δημιουργούν την εντύπωση πως το χωριό άπλωσε τα χέρια του για να σφίξει στην αγκαλιά του το βουνό Τριτσοβά που ορθώνεται κατακόρυφο μπροστά του σε μίαν απόσταση ως δυόμιση με τρία χιλιόμετρα και που μοιάζει σαν όρθια μονοκόμματη επιτύμβια πέτρα. Παλιότερα, όσο θυμάται ο συγγραφέας του παρόντος, του οποίου η μνήμη τη στιγμή που γράφονται τα λόγια τούτα φτάνει τα εβδομήντα καλοστεκούμενα χρόνια, χάρια τα νηπιακά του, το βουνό Τριτσοβά, φαίνονταν πράγματι σαν όρθια τριγωνική μονοκόμματη και καθαρή πέτρα. Όμως τα τελευταία χρόνια η καθαρότητα αυτή πιτσιλίστηκε από μελανά σημεία. Είναι οι ομάδες από έλατα που αναπτύχθηκαν όπου υπήρχε συσσωρευμένο λίγο χώμα ακόμα και στις μικρές ή μεγάλες σχισμές του ψηλού βράχου. Αλλά ολόκληρη η προς τα ανατολικά πλευρά της Τριτσοβάς φαντάζει κατάμαυρη καθώς σκεπάστηκε ολόκληρη από πυκνότατο δάσος ελάτης, που αναπτύχθηκε τα μεταπολεμικά κυρίως χρόνια.

Όλες οι κορυφές, οι ράχες και οι πλαγιές, τα ισώματα κι οι λαγκαδιές, ολόγυρα στο χωριό, πάνω και κάτω από αυτό, στα πλάγια και μπροστά του, εκατομμύρια έλατα, στέκουν ακοίμητοι φρουροί της υγείας των Άνω-Κάτω Χωρητών.

Ο δασικός πλούτος του χωριού είναι μοναδικός. Η Σύρτα, το Τσονάκι και τα Τσαγγάρια, ο Άη-Γιάννης, τα Καραούλια, το Μακρύβαλτο, ο Σκοτωμένος, τ' Αυγό, η

Τριτσοβά, η Ομάλια, το Σκανδαλάκι, το Κουτλιστιάνικο, ο Άη-Δημήτρης, ο Προφήτης Ηλίας, η Τούρλα, τ' Αναθεμάτισμα στενάζουν απ' το βάρος των ελατιάδων που τους κατακαλύπτουν. Οι πλαγιές της Κερασιάς, τα Κρεμάσματα, το Καραούλι, το Ξεράκι, οι Καϋμένος, ο Φονιάς, ο Σκλήθρος, η Τούρλα, τα Δροσερέϊκα Μαντράκια Σαρή τ' Λάκα, Γκλέζου τ' Λάκα ψηλό Αλώνι Χαλκιόγουρνα Μοναχοδέντρι, Σινόραχη Καμπίδα τ' Λάκκα, Τσώνι Αμπέλι στ' Βρέτας Βαρκό, Πλαγάκι, Λειβάδια, στου Πάπ τ' Λάκα, το Παληοδιάκοβο, τα Λινάρια, η Παληαχυρώνα, η Απιδιά, η Βρωμόβρυση, οι Λαζνές, το Φτερολάκωμα, ο Προφήτης Ηλίας, τ' Πρίμπα, τα Πρεβεντζά, ως κάτω βαθειά στον Κάκαβο, τα πανήψηλα έλατα ζούνε αδερφωμένα με δεκάδες χιλιάδες θεόρατες καστανιές, σωστά βενετσάνικα κάστρα, που η μικρότερη απ' όλες έχει ηλικία πάνω από 450 χρόνια κι η μεγαλύτερη σίγουρα ξεπερνάει τα 800. Αν οι καστανιές της Μεγάλη Λομποτινάς είχαν στόμα να μιλήσουν, θ'ακούγαμε πράγματα θαυμαστά για Βυζαντινούς, Τούρκους και Αληπασήδες, Κλέφτες ληστές κι Αρματωλούς κι ακόμα για παπούδες και προπαπούδες μέχρι και είκοσι γενιές πίσω.

Η πυκνότητα στα ελατοδάση και καταστανοδάση της Άνω Χώρας τα μεταπολεμικά ιδίως χρόνια που έλειψε η αιγοπροβατοβοσκή, αφού και τα μεν και τα δε τα ξεκλήρισε η μετανάστευση των κατοίκων στο εσωτερικό και το εξωτερικό, είναι αφάνταστα μεγάλη. Τα έλατα κι οι καστανιές κατακάλυψαν τα πάντα και καθώς καινούργιες καστανούλες και κοντοελατάκια φυτρώνουν κάθε χρόνο, έδεσαν όλα αυτά μεταξύ τους κι έκλεισαν όλα τα περάσματα. Δρόμοι, κατσικόδρομοι και μονοπάτια πνίγηκαν στη βλάστηση κι έσβησαν από το χάρτη. Ακόμη κι οι ξωμάχοι του χωριού που πέρασαν τη ζωή τους στους λόγγους σαν τσοπάνηδες, καλλιεργητές ή ξυλοκόποι κι όσοι φυσικά εξακολουθούν να ζούνε στο χωριό, χρειάζονται όσφρηση λαγωνικού και αετίσιο μάτι για να βρουν τα σημάδια τους. ο Καϋμένος, τ'

Αναβρυχιά, η Σύρτα, ο Λιανόλογγος, η Κερασιά, τα Τσαγγάρια, ο Προυσός, τα Πάνω και Κάτω Καραούλια που επισκέπτονταν κάθε μέρα πρωί απόγευμα τα παιδιά καθώς πήγαινα στο σκάρο με τις γίδες και τα περπατούσαν όλα βήμα το βήμα κι από πετρούλια σε πετρούλια, τώρα είναι αδύνατο να τα διασχίσει άνθρωπος. Τσως και τα ζουλάπια να δυσκολεύονται μέσα σ' αυτή τη ζούγκλα. Πέρα από τους δρόμους που άνοιξε η μπουλντόζα τα πρόσφατα χρόνια έχουν στήσει τ' αγρίμια το βασίλειό τους. Τα χωράφια στα Τσαγγάρια, τα Καραούλια, το Μειλάκωμα απάνω και κάτω, την Αρέντα, τη Τσέμπικη, το Θυμιέικο και άλλα που έδιναν πλούσια την παραγωγή τους σε πατάτες και φασιόλια από τα πι φίνα που υπάρχουνε στον κόσμο, καθώς τ' απαράτησαν τ' αφεντικά τους και κατακακλύφτηκαν από πανύψηλα έλατα, των λογαριάζονται για δημόσια δασική έκταση.

Η ανάπτυξη του έλατου και της καστανιάς στην περιοχή της Μεγάλης Λομποτινάς δεν έχει το ταίρι της στον ελληνικό χώρο. Ο Δασολόγος Κίλιας που μετεκπαιδεύτηκε στη Σουηδία και γύρισε το καστανοδάσος του χωριού πιθαμή προς πιθαμή για να το χαρτογραφήσει και να συντάξει υπεύθυνη διαχειριστική μελέτη για την εκμετάλλευσή του, σημειώνει στη μελέτη του αυτή: "Ουδαμού της Ευρώπης συνήτησα τόσην ανάπτυξιν ελάτης και καστανέας όσην εις την Άνω Χώραν Ναυπακτίας". Και πράγματι, όταν μετά τη διαχειριστική μελέτη του Κίλια και την έγκρισή της απ' το Υπουργείο Γεωργίας με την υπ' αριθ. 110841/1971 της 15.10.1958 απόφαση άρχισε η εκμετάλλευση του καστανοδάσους και πολλοί έκοψαν σύρριζα τις γέρικες καστανιές των, μέσα σ' ένα χρόνο ξεφύτρωσαν στη ρίζα κάθε κομμένης καστανιάς πάνω από 100 καινούργη βλαστάρια που το καθένα απ' αυτά μέσα στον ίδιο χρόνο έφτασε τα πέντε και παραπάνω μέτρα.

Μέσα σ' αυτό το όργιο του έλατου και της καστανιάς, του κέδρου και της φτέρης, υπάρχουν πάρα πολλές πηγές με λίγο ή πολύ νερό για το νεροπότισμα των

χωραφιών γύρω στο χωριό ακόμα και για τους κήπους και τα γιούρτια μέσα στο χωριό. Ο Σκλήθρος, η Μεγάλη Βρύση, η Κόκκινη Μηλιά, η Σύρτα, ο Φονιάς, τα Καραούλια, η Χουχλάστη, η Τσέμπικη, το Θυμιέικο, οι Μηλές, το Πάνω και Κάτω Μειλάκωμα, τα Χωράφια, τα Λινάρια, στ' Πρίμπα είναι πηγές με αρκετό νερό με το οποίο πότιζαν οι Ανωχωρήτες τα χωράφια τους, χώρια οι πηγές που βρίσκονταν μέσα στα κτήματα κι ανήκαν στους ιδιοκτήτες των κτημάτων αποκλειστικά. Εξόν όλες αυτές τις πηγές υπάρχουν κι άλλες μέσα στο χωριό σαν την Μπουκουρίνου με τρεις πλουσιοπάροχους κρουνοί, η Μπαρμπάτοβα με δύο και άφθονο νερό, η Δάφνη με το απαράμιλλο νερό της κοντά στον Τσατσανέικο μαχαλά, αλλά κι άλλες μικρότερες πηγές όπως η Φάτς, η Μότσιου και τ' Αη-Νικόλα.

Κοντά στην οργιαστική βλάστηση ολόγυρα στο χωριό για την οποία κάναμε λόγο παρπάνω, δεν πάει καθόλου πίσω και η βλάστηση μέσα στο χωριό. Τα άφθονα οπωροφόρα δέντρα, κερασιές, κορομηλιές, δαμασκηνιές, καρυδιές κι ατέλειωτες αραδαριές από κλίματα, κάνουν την Άνω Χώρα καταπράσινο λιβάδι κι όπως οι τοίχοι των σπιτιών είναι κατάλευκοι απ' τον ασβέστη και κατακόκκινες οι σκεπές από κεραμίδι γαλλικό, φαντάζει το χωριό απ' το ξάγναστο σαν πράσινος καμβάς κεντημένος πλούσια με άσπρα και κόκκινα τριαντάφυλλα.

Δεν ξέρω αν αυτή η οργιαστική βλάστηση μέσα και γύρω στο χωριό οφείλεται στο υγρό κλίμα που επικρατεί, ή αν το υγρό κλίμα χρωστάει την ύπαρξή του στο όργιο της βλάστησης. Γι' αυτό ας πούνε τη γνώμη τους οι ειδικοί. Όπως και νάχει το πράγμα, το βέβαιο είναι ότι και τους ζεστούς μήνες του καλοκαιριού, χρειάζεται γερόν ντύσιμο, τις απογευματινές και βραδυνές ώρες, για να είναι άνετη η παραμονή στο ύπαιθρο.

Η υγρασία του χωριού - δεν υπάρχει λόγος να το κρύψουμε - είναι από τις υψηλότερης όλης της χώρας. Και μπορεί οι Λομποτιανίτες να μην την "βλέπουν"

σίγουρα όμως την αισθάνονται όλοι στις κλειδώσεις τους, αρμούς και τη σπονδυλική στήλη με τα πρώτα ή έστω τα δεύτερα... άντα. Βέβαια για τους μήνες φθινοπώρου και χειμώνα όταν έχουμε πολλά χιόνια και βροχές, καλό είναι να μην κάνουμε λόγο. Το πράγμα μάλιστα καταντάει μαρτύριο όταν ο χειμώνα κρατάει ως την Απρίλη ακόμα και τον Μάη, οπότε οι ράχες της Σύρτας, της Κερασιάς, του Τσονάκι, του Αγιάνη, του Μακρύβαλτου κι όλος ο καστανόλογγος εξακολουθούν νάναι σκεπασμένοι από παγωμένα χιόνια.

Τα τελευταία χρόνια, τα χιόνια δεν είναι τόσο πολλά που να δημιουργούν δυσκολίες στους μόνιμους κατοίκους του χωριού. Ενώ μετά τον τελευταίο μεγάλο πόλεμο οι χειμώνες είναι ηπιότεροι, τα προπολεμικά χρόνια οι κάτοικοι υποχρεώνονταν να ρίχνουν τα χιόνια από τις σκεπές με το φτυάρι για να μην γονατίσουν απ' το μεγάλο βάρος.

Τους χειμερινούς μήνες που η θερμοκρασία πέφτει αρκετούς βαθμούς κάτω απ' το μηδέν, τα νερά παγώνουν και στους τσίγκους και τις στέγες κρέμονται τα κρύσταλλα σαν χοντρά μαστούνια με μάκρος πάνω από μέτρο. Όμως παγώνουν και τα νερά που εισχωρούν στις σχισμές των βράχων, ιδίως της Τριτσοβάς που βρίσκεται αντίκρυ στο χωριό. Καθώς το νερό παγώνει μέσα στις σχισμές, διαστέλλεται και χάρις στη μέγιστη ωστική δύναμη της διαστολής, οι βράχοι εξαρθρώνονται. Όταν την άνοιξη η θερμοκρασία ανεβαίνει και οι πάγοι λιώνουν, τότε οι εξαρθρωμένοι βράχοι χάνουν ολότερα τη συνοχή τους και καταρρέουν. Το κατακύλισμα των βράχων της Τριτσοβάς γίνεται με μεγάλο θόρυβο, το βουνό μοιάζει να "τρίζει" ολόκληρο και σίγουρα σ' αυτό πρέπει να οφείλει το όνομά του "Τριτσοβά". Τα νεότερα χρόνια που στις κλιτείες του βουνού αναπτύχθηκαν πολλές και μεγάλες συστάδες από έλατα, το φαινόμενο του κατακύλισματος των βράχων σπάνια παρατηρείται. Οι ρίζες των δέντρων συγκρατούν τους βράχους.

5.3. Τοποθεσίες - αξιοθέατα της περιοχής

Η βασική δραστηριότητα κάποιου που βρίσκεται σε διακοπές αγροτουριστικού τύπου είναι η επίσκεψη σε όμορφες τοποθεσίες και αξιοθέατα της περιοχής. Γι' αυτό το λόγο έκρινα ότι πρέπει στο σημείο αυτό να παραθέσω ένα κατάλογο με ονόματα από τοποθεσίες, όπως γνωρίζουν οι ντόπιοι κάτοικοι.

Απιδιές

Αναβρυχίό	Δάφνη	Κάκαβος	Νεράκι
Απάνω Παλιοδιάκοβο		Κάτω	Ντρουμπάνες
		Παλιοδιάκοβο	
		Ζαμπέτα Λάκκα	
Απάνω Ρέμα		Καϋμένα Αλώνια	Ντρίβα Λουμάκι
Αλωνάκια			
Αϊ-Λιας	Ηλάκι	Λινάρια	Ξεράκι
Αϊ-Γιώργης	Ισώματα		
Αϊ-Θανάσης	Κερασιά	Λειβαδιά	
Αϊ-Γιάννης	Κρεμάσματα	Λαζνιές	
Αϊ-Κωνσταντίνος	Κατωχρίτης	Λακούλα	Παλιοδιάκοβο
Αρέντα	Καϋμένος	Λιανόλογγος	Παπα τ' Λάκκα
Άγραφα			
Απάνω Καραούλι	Καστανιά	Μέγας Λόγγος	Πατχέϊκα
Απάνω Μεϊλάκωμα	Καμπίδα Λάκκα	Μαντράκι	Πουρναράκι
Αϊσάνες			
	Καμίνια	Μουσχοδέντρο	Προυσός

Βρωμόβρυση	Κοϊτσάνης	Μεγάλη Βρύση	Πλαγάκι
	Κόματα		
Βρυσούλα	Κέθρα	Μεσοράχη	Παλιαχυρώνα
			Παληοχώρα
			Πρίμπα
Βαρκά	Κοφνάκια	Μανδρινές	
Βαρέτας Βαρκό	Κουφάλα	Μαλακάσα	Πρεβετζόρεμα
		Αμπέλι	
			Πολύκινο
Γεροντοκαριές	Καρβούνη	Μονοπόδαρι	
Γλέζου Λάκκα	Κακαβιέρη	Μαιρέμα	
Γδαρμένη Ράχη	Κάτω Καραούλι	Μειλάκωμα	Πηγαδάκι
Γούρνες		Μόζενα	
	Κούρπενος	Μπαρπάτοβα	Πρώϊμη
		Μακρύβαλτο	
Δροσερέϊκα	Κακοβρέμη	Μαγκάνες	
	Τέρνος		
Σαρή τ' Λάκκα	Τσόρδα τ' Λάκκα		
Σχισμένη Πλάκα	Τζερνοκιά		
Σκλήθρος	Τσαγκάρια		
Στέρνα	Τσέμπικη		
Συρόγουρνα			
Σουροστάσι	Φονιάς		
Σινόραχη	Φτερολάκωμα		

Σακελαρέϊκα

Σταυρός

Χαλκιόγουρνα

Σύρτα

Χωράφια

Σουζέϊκα

Σαφρόπ μνήμα

Χωριουτάτσα

(Ζαφειρόπουλου μνήμα)

Χαντζέϊκα

Σίνη

Σινοπλαγία

Χουχλαστή

Σινόρεμα

Σαρούλες

Ψηλά Αλώνια

Τούρλα

Τσώνη Αμπέλι

Τσονάκι

Τζουμάκα

Συμπέρασμα

Η περιοχή της ορεινής Ναυπακτίας είναι μια από τις ομορφότερες περιοχές της πατρίδας μας. Είναι ταυτοχρόνως κλασικό παράδειγμα περιοχές με παρακμάζουσα οικονομία και συνεχώς ελλαττούμενο πληθυσμό.

Μια από τις τελευταίες ελπίδες για σταμάτημα της παραπάνω παρακμής είναι η εφαρμογή ενός αγροτουριστικού προγράμματος που θα δώσει μια νέα πνοή. Το

πρόγραμμα αυτό ίσως δώσει τις ευκαιρίες αυτές που χρειάζονται οι νέοι για να μην εγκαταλείψουν τα χωριά τους.

Φυσικά μια τέτοια προσπάθεια πρέπει να γίνει οργανωμένα, παίρνοντας παράδειγμα από άλλες περιοχές που εφαρμόστηκε ο αγροτουρισμός με επιτυχία. Ελπίζω η παρούσα εργασία, ως τμήμα του ερευνητικού προγράμματος του ΤΕΙ/Μεσολογγίου με τίτλο "Διερεύνηση δυνατοτήτων Αγροτουριστικής ανάπτυξης της ορεινής Ναυπακτίας", να βοήθησε, έστω και λίγο, προς αυτήν την κατεύθυνση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ 1^ο

Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ 2328/91 ΤΗΣ ΕΟΚ ΚΑΙ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ (καν. 797 / 85)

Το Υπουργείο Γεωργίας προωθεί την ανάπτυξη του αγροτουρισμού εφαρμόζοντας το πρόγραμμα αγροτουριστικών, αγροτοβιοτεχνικών δραστηριοτήτων του κανονισμού ΕΟΚ (τέως καν. 797/85).

Το πρόγραμμα αυτό περιέχει ενισχύσεις στους γεωργούς για την πραγματοποίηση αγροτουριστικών, αγροτοβιοτεχνικών δραστηριοτήτων στη γεωργική εκμετάλλευση και έχει στόχο να συμβάλλει στην ανάπτυξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών.

ΠΕΡΙΟΧΕΣ. Το πρόγραμμα αγροτουριστικών, αγροτοβιοτεχνικών δραστηριοτήτων εφαρμόζεται σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές του καταλόγου της Οδηγ. 85/148/ΕΟΚ, που έχουν δυνατότητα τουριστικής, βιοτεχνικής ανάπτυξης και τη βασική υποδομή. Δηλαδή δρόμους, ηλεκτρισμό και δίκτυο παροχής πόσιμου νερού.

ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ. Οι δικαιούχοι θα πρέπει να καλύπτουν κατ' ελάχιστον τις παρακάτω προϋποθέσεις:

α. Να συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για να πάρουν ενισχύσεις για επενδύσεις γεωργικού χαρακτήρα που πραγματοποιούν στη γεωργική του εκμετάλλευση στα πλαίσια ενός Σχεδίου Βελτίωσης του καν. 2328/91.

β. Να πραγματοποιούν συγχρόνως με τις αγροτουριστικές ή αγροτοβιοτεχνικές δραστηριότητες και επενδύσεις γεωργικού χαρακτήρα με βάση ένα Σχέδιο Βελτίωσης (Σ.Β).

γ. Να έχουν επαρκή επαγγελματική ικανότητα ανάλογα με τις αγροτουριστικές ή αγροτοβιοτεχνικές δραστηριότητες που θα πραγματοποιήσουν.

δ. Να είναι μόνιμοι κάτοικοι ορεινών και μειονεκτικών περιοχών.

ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ. Οι δαπάνες για επενδύσεις αγροτουριστικού, αγροτοβιοτεχνικού χαρακτήρα που πραγματοποιούνται στα πλαίσια ενός συγκεκριμένου Σ.Β. επιδοτούνται, όπως παρακάτω:

-Αγροτουριστικά-αγροτοβιοτεχνικά κτίσματα επιδότηση κεφαλαίου 45%

-Λοιπές αγροτουριστικές-αγροτοβιοτεχνικές επενδύσεις επιδότηση κεφαλαίου 30%

Όταν οι δικαιούχοι είναι νέοι γεωργοί τα παραπάνω ποσοστά επιδότησης φθάνουν το 56% και 37% αντίστοιχα. Οι πιο πάνω επιδοτήσεις χορηγούνται για ορισμένο ύψος επένδυσης που δεν μπορεί να ξεπεράσει τα 18 εκατ. δρχ. ανά γεωργική εκμετάλλευση, στα πλαίσια της συνολικής δαπάνης επένδυσης (στο γεωργικό και αγροτουριστικό τομέα) με βάση το Σ.Β.

Το ποσό της ανώτερης συνολικής επένδυσης ανά εκμετάλλευση προσδιορίζεται από τον αριθμό των Μονάδων Ανθρώπινης Εργασίας (ΜΑΕ), που απαιτούνται στη γεωργία και στον αγροτουρισμό με την ολοκλήρωση του Σ.Β. (ΜΑΕ=1.750 ώρες εργασίας που προσφέρεται στη γεωργική εκμετάλλευση στη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους και σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης).

Έτσι, ανά ΜΑΕ το ποσό της ανώτερης συνολικής επένδυσης μπορεί να φθάσει μέχρι 13.500.000 δρχ. και ανά γεωργική εκμετάλλευση μέχρι 27.000.000 δρχ.

Παράδειγμα: Αν μια εκμετάλλευση με την ολοκλήρωση του Σ.Β. απαιτεί εργασία στη γεωργία και στην αγροτουριστική μονάδα ίση μ1 1 ½ ΜΑΕ (δηλ. 2.625 ώρες το χρόνο),

τότε δικαιούται να επιδοτηθεί για επενδύσεις γεωργικού και αγροτουριστικού χαρακτήρα δαπάνης μέχρι 20.250.000 δρχ. Η δαπάνη για τις επενδύσεις αγροτουριστικού χαρακτήρα αποτελεί μέρος της ανωτέρω δαπάνης 20.250.000 δρχ. που σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να ξεπεράσει τα 18.000.000 δρχ.

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΝΙΣΧΥΟΝΤΑΙ. Ενισχύονται μικρές επενδύσεις που η αξιοποίησή τους βελτιώνει το εισόδημα του γεωργού χωρίς να τον απομακρύνει από την εργασία του στη γεωργική εκμετάλλευση. Οι επενδύσεις που ενισχύονται διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: στις επενδύσεις αγροτουριστικού χαρακτήρα και στις επενδύσεις αγροτοβιοτεχνικού χαρακτήρα.

Στις επενδύσεις αγροτουριστικού χαρακτήρα περιλαμβάνονται:

α. Τουριστικά καταλύματα (ενοικιαζόμενα δωμάτια) με αριθμό δωματίων από 2 το κατώτερο έως 6 το ανώτερο. Επιδοτείται η κατασκευή κτιρίου, ή η επισκευή, ή η ανακαίνιση, ή η αποπεράτωση, ή η επέκταση υπάρχοντος κτιρίου και ο ανάλογος εξοπλισμός.

β. Ζώα (ίπποι, όνοι, ημίονοι) για τη μεταφορά των τουριστών και για περιπάτους. Επιδοτείται η κατασκευή σταύλου και η αγορά ζώων.

γ. Αθλοπαιδίες σε ιδιόκτητο οικόπεδο και ο εξοπλισμός τους.

δ. Wind Surfing (ιστιοσανίδες), επιδοτείται η αγορά τους η κατασκευή ανάλογου κτιρίου.

ε. Εστιατόρια οικογενειακής μορφής, επιδοτείται η κατασκευή ανάλογου κτιρίου ή η επισκευή ή ο εξωραϊσμός υπάρχοντος κτιρίου και ο ανάλογος εξοπλισμός.

Στις επενδύσεις αγροτοβιοτεχνικού χαρακτήρα περιλαμβάνονται:

Βιοτεχνίες παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης, καθώς και μικρές βιοτεχνίες που παράγουν είδη τα οποία ικανοποιούν τοπικές ανάγκες, όπως: βιοτεχνίες κατασκευής γεωργικών εργαλείων, επισκευής και συντήρησης γεωργικών μηχανημάτων, συσκευασίας και

επεξεργασίας γεωργικών προϊόντων από την παραγωγή της ίδιας της εκμετάλλευσης κ.α. Για τις βιοτεχνίες ενισχύονται η κατασκευή, επισκευή ή ανακαίνιση ανάλογου κτιρίου ή επέκταση υπάρχοντος καθώς και ο ανάλογος εξοπλισμός.

ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΙΚΑ-ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΥ

Τα βασικά δικαιολογητικά που χρειάζονται για να ενταχθεί ο ενδιαφερόμενος στο πρόγραμμα αγροτουριστικών, αγροτοβιοτεχνικών επενδύσεων του καν. ΕΟΚ 2328/91 είναι:

- Αίτηση του ενδιαφερόμενου
- Σχέδιο βελτίωσης (Σ.Β) της γεωργικής εκμετάλλευσης και συμπλήρωμα του Σ.Β. για αγροτουριστικές και αγροτοβιοτεχνικές επενδύσεις.
- τίτλοι ιδιοκτησίας του κτίσματος ή του οικοπέδου που πρόκειται να χρησιμοποιηθεί για τις επενδύσεις που προβλέπονται από το Σ.Β. του ενδιαφερόμενου.
- Αποδεικτικά της επαγγελματικής ικανότητας του ενδιαφερόμενου (πιστοποιητικό εμπειρίας ή τίτλο σπουδών ανάλογα με τη δραστηριότητα που θα πραγματοποιήσει).
- αντίγραφο της άδειας οικοδόμησης της Πολεοδομίας, όταν το Σ.Β. προβλέπει κτιριακή κατασκευή.
- Αναλυτικό προϋπολογισμό των οικοδομικών υλικών και εργασιών, καθώς και του εξοπλισμού.
- Εκθεση αξιολόγησης της επένδυσης από τον ΕΟΜΜΕΧ όταν πρόκειται για βιοτεχνική επένδυση και εφόσον η Δ/νση Γεωργίας τη θεωρεί απαραίτητη.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2^ο

Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ 2088 / '85 ΤΗΣ ΕΟΚ ΓΙΑ ΜΟΠ

Το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, στις 27 Ιουλίου 1985, έθεσε έναν καινούργιο Κανονισμό, για τα ΜΟΠ με σκοπό τη βελτίωση των κοινωνικά-οικονομικών διαρθρώσεων των νότιων περιοχών της Κοινότητας και ιδιαιτέρως της Ελλάδας. Για την πραγματοποίηση των ΜΟΠ, χρησιμοποιούνται διάφορα μέσα χρηματοδότησης, τα οποία κατευθύνονται σε διάφορους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, όπως: η γεωργία, η αλιεία, η ενέργεια, η βιοτεχνία, η βιομηχανία και οι υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων και των τουριστικών.

Στην Ελλάδα έχει μελετηθεί αλλά δεν έχει τεθεί ακόμα σε εφαρμογή το πρόγραμμα αγροτικού τουρισμού, το οποίο εντάσσεται στα ΜΟΠ. Σύμφωνα Δε με αυτό, μπορούν αφενός μεν να επιδοτηθούν γεωργοί μόνον για τουριστικές επενδύσεις, υποβάλλοντας επενδυτικό σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης και χωρίς την υποχρέωση να υποβάλλουν σχέδιο βελτίωσης για τη γεωργία. Αφετέρου Δε, μπορούν να λειτουργούν με τον αγροτικό νόμο 1541/85, ανεξάρτητα με το αν διαθέτουν ή Δε διαθέτουν γεωργική εκμετάλλευση, εφόσον όμως στο καταστατικό τους περιλαμβάνονται οι τουριστικές δραστηριότητες. Επιπλέον το πρόγραμμα αυτό προβλέπει επιδότηση για μεν τους γεωργούς σε ποσοστό 65% της επένδυσης και η επιδότηση αυτή ανέρχεται μέχρι του ποσού των 5.525.000 δρχ.

Για Δε τους αγροτικούς συνεταιρισμούς προβλέπει επιδότηση σε ποσοστό 65% της επένδυσης, αλλά μέχρι το ύψος των 55.250.000 δρχ. Το πρόγραμμα αυτό ευνοεί περισσότερο τις αγροτουριστικές επενδύσεις από τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, διότι:

-και δεν υπάρχουν περιορισμοί όπως υπήρχε στον Καν. 797/85

-και το ύψος της επιδότησης είναι πολύ μεγαλύτερο.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3^ο

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

Στα πλαίσια των τουριστικών δραστηριοτήτων ενισχύονται:

1. Τουριστικά καταλύματα

Η δαπάνη θα αφορά μόνο τα έξοδα για την κατασκευή μέχρι 5 δωματίων που προορίζονται για τουριστικά καταλύματα. Σε γεωργούς που ήδη διαθέτουν ενοικιαζόμενα δωμάτια σε τουρίστες είναι δυνατόν να εγκρίνεται η κατασκευή και άλλων δωματίων, αρκεί τελικά, μετά την εφαρμογή των Σ.Β., ο συνολικός αριθμός των δωματίων και κρεβατιών να μην είναι μεγαλύτερος από 6 δωμάτια και 15 κρεβάτια αντίστοιχα.

2. Κατασκευή εγκαταστάσεων για κάμπινγκ σκηνών ή τροχόσπιτων.

3. Αγορά ζώων ή και κατασκευή στάβλων γι' αυτά για την μεταφορά τουριστών και για περιπάτους. Αγοράζονται τουλάχιστον 4 ζώα ανά εκμετάλλευση που είναι ίπποι, ημίονοι, όνοι, PONY (μικρόσωμοι ίπποι).

4. Δημιουργία χώρων αλλοδαπών (πχ. τένις) σε ιδιόκτητα οικόπεδα με τον εξοπλισμό τους, για την ενοικίασή τους σε τουρίστες.

5. Αγορά εξοπλισμού WIND-SHERFING, για ενοικίαση σε επισκέπτες παραθαλάσσιων και παραλίμνιων περιοχών, καθώς και η κτιριακή κατασκευή για τη στέγαση αυτής της δραστηριότητας.

6. Εστιατόρια οικογενειακής μορφής (δημιουργία από την αρχή).

Τα διακρίνουμε σε δύο κατηγορίες α) στο εστιατόριο που βρίσκεται ανάμεσα στο χώρο καταλυμάτων μιας οικογένειας, που θα εξυπηρετεί τους τουρίστες αυτών των καταλυμάτων και μόνο β) στο εστιατόριο που εξυπηρετεί, γενικά τουρίστες που μένουν ή περνούν από την Κοινότητα.

ΚΕΙΜΕΝΟ 4^ο

Δανειοδοτικό πρόγραμμα της αγροτικής τράπεζας της Ελλάδας ΑΤΕ για τουριστικές επενδύσεις.

1. Δάνεια της ΑΤΕ σε αγρότες για ενοικιαζόμενα δωμάτια. Την κατασκευή από αγρότες ενοικιαζόμενων τουριστικών δωματίων χρηματοδοτεί η ΑΤΕ. Τα δάνεια που χορηγούνται γι' αυτό το σκοπό είναι μεσομακροπρόθεσμα με ελάχιστο επιτόκιο.

Πιο συγκεκριμένα στην υπ' αριθμ. 387/22.3.88 απόφαση της Επιτροπής Νομισματικών και Πιστωτικών θεμάτων της Τράπεζας της Ελλάδας ορίζονται ότι:

I. Επιτρέπεται στην Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδας να χορηγεί σε αγρότες μεσομακροπρόθεσμα δάνεια για την κατασκευή τουριστικών δωματίων ως εξής:

α. Για τη χρησιμοποίηση της κατασκευής δωματίων, των οποίων η δαπάνη επιχορηγείται από κοινοτικούς και κρατικούς πόρους με βάση τον καν. 2328/91 του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ισχύουν οι όροι και οι προϋποθέσεις που θα καθορίζει η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδας στα πλαίσια των σχετικών αποφάσεων του Υπουργείου Γεωργίας, που ρυθμίζουν τις λεπτομέρειες εφαρμογής του εν λόγω Κανονισμού για γεωργικές επενδύσεις τουριστικών χαρακτήρων με τον περιορισμό ότι το επιτόκιο που θα εφαρμόζεται υπόκειται στο ελάχιστο όριο της παρ.16 της Π.Δ./Γ.Ε. 1088/87.

Β. Η κατασκευή δωματίων των οποίων η δαπάνη δεν επιχορηγείται από κοινοτικούς πόρους, χρηματοδοτείται σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις της απόφ. ΝΕ 85/10/14.10.75 όπως ισχύει:

II. Καθορίζεται ότι τα δάνεια των πιο πάνω κατηγοριών χορηγούνται στα πλαίσια της πιστωτικής επέκτασης της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδας, που εγκρίνεται κάθε χρόνο και δεν συμψηφίζονται με τα στεγαστικά δάνεια που δικαιούνται οι αγρότες βάσει άλλων διατάξεων.

2. Διάρκεια δανείων

--Για κτιριακές εγκαταστάσεις εξοφλούνται σε 15 χρόνια από την ανάληψη του δανείου, σε ίσες ετήσιες τοκοχρεωλυτικές δόσεις, από τις οποίες η πρώτη θα καταβάλλεται μετά από 18 μήνες, από την έναρξη λειτουργίας των εγκαταστάσεων και πάντως το αργότερο μέχρι τρία χρόνια από την πρώτη ανάληψη του δανείου.

--Για μηχανολογικό εξοπλισμό εξοφλούνται σε 8 χρόνια από την πρώτη ανάληψη του δανείου, σε ίσες ετήσιες δόσεις από τις οποίες η πρώτη καταβάλλεται μετά από 12 μήνες από την έναρξη λειτουργίας των μηχανημάτων και το αργότερο μέχρι 18 μήνες από την πρώτη ανάληψη του δανείου.

3. Επιτόκιο

Δάνειο κανονικό 22%, ενώ Δάνειο για επιχειρήσεις 24%

ΚΕΙΜΕΝΟ 5^ο

ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΟΠΟΥ ΘΑ ΧΟΡΗΓΟΥΝΤΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ (καν. 2328/91)

--Ενισχύονται οι εκμεταλλεύσεις που βρίσκονται σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές.

--Δεν εφαρμόζεται το πρόγραμμα ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ στις ακόλουθες περιοχές που θεωρούνται τουριστικά κορεσμένες:

α. Νομοί Θεσσαλονίκης, Χαλκιδικής, Κέρκυρας, Ζακύνθου, Πειραιά (με εξαίρεση τα νησιά Κύθηρα και Αντικύθηρα, καθώς και τις κοινότητες Ανω Φαναρίου, Γαλατά, Δρυόπης, Καρατζά, Κουνουπίτσας, Κυψ. Μεθάνων, Μεγαλοχωρίου, Τακτικούπολης, Τροιζήνας της Επαρχίας Τροιζηνίας, τους οικισμούς Δάριζας και Βλαχέικα Δήμου Πόρου, που είναι δυνατόν να περιληφθούν στο πρόγραμμα.

β.Νησιά Μύκονο, Σαντορίνη, Τήνου, Ανδρου, Ρόδου

γ.Δήμοι και κοινότητες Αλεξανδρούπολη (Ν.Εβρου), Κ. Βέρμιο (Ν.Ημαθίας), Πάργα (Ν.Πρέβεζας), Αρχαία Ολυμπία (Ν. Ηλείας), Μυστράς - Μονεμβασία (Ν.Λακωνίας), Πυθαγόρειο (Ν. Σάμου), Αγία Γαλήνη - Μπαλί - Πάνορμο (Ν.Ρεθύμνου), Ηράκλειο - περιοχές Β. παραλιών - κοινότητες Ν. παραλιών που έχουν οικισμούς στην παραλία (Ν. Ηρακλείου) δήμοι και κοινότητες επαρχιών Μιραμπέλου και Ιεράπετρας (Ν.Λασιθίου), Πάτρα-Ακράτα (Ν.Αχαΐας), Αργοστόλι - Πόρος, Σκάλα - Αγ. Ευθημία - Φισκάρδο (Ν.Κεφαλληνίας), Δήμος Κρανιδίου - Κοινότητα Πόρτο Χέλι (Ν. Αργολίδας).

ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ LEADER

ΟΝΟΜΑ LEADER (δεσμοί μεταξύ των δράσεων για την ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας)

ΕΙΔΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ Κοινοτική πρωτοβουλία

ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ περιοχές του Στόχου 1 (αναπτυξιακά καθυστερημένες περιφέρειες) και 5β (ευαίσθητες αγροτικές περιοχές) της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

ΣΚΟΠΟΣ να αποδειχθεί η σημασία της άμεσης στήριξης των κοινών τοπικών πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών. Η καινοτομική φύση του έγκειται στο βαθμό προγραμματισμού και διοίκησης που πραγματοποιείται σε τοπικό επίπεδο, από κυβερνητικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς εταίρους που ενώνονται στα πλαίσια μιας «Ομάδας Τοπικής Δράσης». Ένα άλλο κοινοτικό χαρακτηριστικό είναι το δίκτυο των 217 ομάδων γύρω από «το Γραφείο Οργάνωσης του Leader» που εδρεύει στις Βρυξέλλες και είναι υπεύθυνο για την ανταλλαγή μεθοδολογιών και εμπειριών μεταξύ των ομάδων.

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΠΟΥ ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ 217 περιοχές, ο πληθυσμός των οποίων κυμαίνεται μεταξύ 5.000 και 10.000 κατοίκων.

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ενίσχυση της αγροτικής ανάπτυξης, επαγγελματική κατάρτιση, προώθηση του αγροτικού τουρισμού, στήριξη των ΜΜΕ και της βιοτεχνίας, αξιοποίηση των αγροτικών προϊόντων κτλ.....

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ τρία χρόνια (1991-1994)

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ 442 εκατομμύρια ECU από τα τρία Διαρθρωτικά Ταμεία.

ΤΟ LEADER ΚΑΙ Ο ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο τουρισμός είναι σε οικονομικούς όρους η πιο σημαντική φάση της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER. Με 490 εκατομμύρια ECU, συγκεκριμένα το 42% του ποσού του συνόλου των χρηματοδοτήσεων που κινητοποιούνται σε τοπικό, εθνικό όσο και κοινοτικό επίπεδο, το Leader είναι ίσως το σημαντικότερο πρόγραμμα ανάπτυξης του αγροτικού τουρισμού στην Ευρώπη.

Ωστόσο το LEADER δεν είναι πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης, αλλά ένα πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο. Η τουριστική επένδυση πρέπει να αναλυθεί, στα πλαίσια του LEADER, ως μοχλός ανάπτυξης, παραγωγός δραστηριοτήτων σε όλους τους τομείς. Κατά συνέπεια, ο στόχος των ομάδων τοπικής δράσης είναι η ανάπτυξη ενός τουρισμού ποιότητας, που δημιουργεί θέσεις απασχόλησης και δραστηριότητες για τους τοπικούς πληθυσμούς, που εντάσσεται στο πρόγραμμα της σφαιρικής ανάπτυξης της περιοχής και σέβεται το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

Ο χάρτης που περιλαμβάνεται στις κεντρικές σελίδες παρέχει τη δυνατότητα μιας καλύτερης εκτίμησης της θέσης που κατέχει ο τουρισμός στο σύνολο των δράσεων των ομάδων LEADER. Οι ποσοστιαίες αναλογίες αποτελούν ενδείξεις μεγεθών, γιατί η ταξινόμηση ορισμένων δράσεων ποικίλει από τη μια ομάδα στην άλλη. Το μέρος χρηματοδότησης που αφιερώνεται στον αγροτικό τουρισμό ποικίλλει από 3% (Κορνουάλλη, Ηνωμένο Βασίλειο) έως 95% (Euskirchen, Γερμανία) του «επιχειρησιακού σχεδίου». Το ποσό των δαπανών που προβλέπεται ποικίλλει από 109.000 ECU για το Caithness και το Sutherland (Σκωτία, Ηνωμένο Βασίλειο) έως 8 εκατομμύρια ECU για την Alpujarra (Ανδαλουσία, Ισπανία) 6 ομάδες αφιερώνουν σ' αυτό περισσότερο από 80% των πόρων του επιχειρησιακού τους σχεδίου, ενώ, αντίθετα, 26 ομάδες λιγότερο από 20%. Για 71 ομάδες

συγκεκριμένα περίπου το ένα τρίτο του συνόλου, είναι ανώτερο του 50%. Αυτή η ποσοστιαία αναλογία είναι σημαντικότερη στις περιφέρειες του Στόχου 1 (45%) παρά στις περιοχές του Στόχου 5β (39%) και παρουσιάζει έντονη ποικιλία ανάλογα με τα κράτη μέλη, υπερβαίνει το 50% στο Βέλγιο, τη Γερμανία, την Ισπανία και την Πορτογαλία και παραμένει κατώτερη του 35% στην Ιταλία, τη Γαλλία, τη Δανία και τις Κάτω Χώρες. Τέλος, οι σημαντικότερες δημόσιες και ιδιωτικές χρηματοδοτήσεις που κινητοποιούνται είναι στην Ισπανία: αντιπροσωπεύουν μόνο για τη χώρα αυτή 174 εκατομμύρια ECU.

ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΔΡΑΣΕΩΝ: Οι δράσεις στον τομέα του τουρισμού που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο των προγραμμάτων LEADER ποικίλουν πολύ, μπορούν, όμως, να ενταχθούν στα πλαίσια ορισμένων κατευθύνσεων: διάγνωση της κατάστασης: πρόκειται ανάλογα με την περίπτωση για την αξιολόγηση του δυναμικού της περιοχής, την κατάρτιση καταλόγου τοπικών πόρων, την ανάλυση της υφιστάμενης ή ενδεχόμενης προσφοράς υπηρεσιών και τη στέγαση σε ξενοδοχειακά συγκροτήματα ή με οικογένειες, την εκπόνηση σχεδίων μάρκετινγκ για ενημέρωση σχετικά με την αγορά και το δυναμικό ανάπτυξής της.

Η ομάδα Arigna Catchment (βορειοδυτικά της Ιρλανδίας) διεξάγει έναν έλεγχο των πόρων της περιοχής προκειμένου να καταστρέψει τα υφιστάμενα προϊόντα και υπηρεσίες και να εντοπίσει τα κενά που πρέπει να συμπληρωθούν. Η ομάδα Beira Serra (κέντρο, Πορτογαλία) πραγματοποιεί μελέτες, αναζητήσεις και τιθασεύσεις ύδατος για την ενεργοποίηση της δραστηριότητας ενός κέντρου ιαματικών πηγών που στο παρελθόν απολάμβανε πολύ μεγάλης εκτίμησης, τώρα όμως, έχει εγκαταλειφθεί.

Αξιοποίηση της πολιτιστικής ή φυσικής κληρονομιάς: διευθέτηση των σπηλαίων, αναστήλωση των πύργων, των χωριών, αξιοποίηση των χώρων...

Η ομάδα Wallonie (Βέλγιο) διευθετεί το τοπίο του γαλλορωμαϊκού αγροκτήματος της Malagne προκειμένου να διοργανώσει εκεί επιστημονικές, διδακτικές και εμπορικές δραστηριότητες: μύηση στη γεωργική τεχνική των πρώτων αιώνων, δοκιμή των φαγητών που ετοιμάζονται σύμφωνα με τις παλιές συνταγές, συντήρηση παραδοσιακών φυτών...

Η ομάδα Shetland (Σκωτία, Ηνωμένο Βασίλειο) δημιουργεί πανομοιότυπο ενός σπιτικού βίκινγκ κοντά στο jarisort, έναν από τους κυριότερους αρχαιολογικούς χώρους της νήσου. Εξάλλου, το σπίτι αυτό θα χρησιμοποιείται ως 'κέντρο ερμηνείας' αφιερωμένο στην κληρονομιά της εποχής βίκινγκ. Βελτίωση των εξοπλισμών και των υποδομών: διευθέτηση των λιμνών, δημιουργία οδών πρόσβασης.

Η ομάδα Lot et Garonne (Aquitaine, Γαλλία) χρηματοδοτεί τη ναυσιπλοία των ποταμών Lot και Baise, που θα επιτρέψει την πρόσβαση σε μια γραφική διαδρομή: Βασιλικό Πάρκο του Henri IV, πύργο του Cour d' Albert, αναστηλωμένους υδατοφράκτες, επάλες...

Το πρόγραμμα «Clyde, Argyll and the Islands Boating» (Σκωτία, Ηνωμένο Βασίλειο) φιλοδοξεί να δημιουργήσει μια ζώνη ακτοπλοίας γύρω από μια σειρά μικρών παραδοσιακών λιμανιών. Ένα σχέδιο βελτίωσης των αγκυροβολιών και ναυτλιακών συστημάτων πρόκειται να ολοκληρωθεί.

Χορήγηση ενίσχυσης στις ιδιωτικές και δημόσιες τουριστικές επενδύσεις: ανακαίνιση της στέγασης, ανάπτυξης της υποδοχής στο αγρόκτημα ή με οικογένειες....

Η ομάδα Sierra de Gata (Ρηνάνια-Βεστφάλια, Γερμανία) συμμετέχει στη διευθέτηση ενός ορυχείου-μουσείου στο Hellenthal-Rescheid και ενός μουσείου του ορυχείου στο Mechernich, αξιοποιώντας τις ιστορικές και πολιτιστικές πτυχές της δραστηριότητας αυτής.

Η ομάδα Πιερική (Ελλάδα) βοηθά στη διευθέτηση ενός αρχαιολογικού χώρου, ενθαρρύνει τη δημιουργία και την ανακαίνιση καταλυμάτων, ένα τραίνο θα οδηγεί τους

τουρίστες από την ακτή, τουριστικά προϊόντα δημιουργούνται γύρω από την ιππική δραστηριότητα και το mountain bike (ποδήλατο του βουνού). Στόχος είναι η παραμονή των τουριστών στο βουνό, η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και αύξηση του τοπικού τουρισμού.

Η ομάδα Daun (Ρηνανία-Παλατινάτο, Γερμανία) βοηθά στη δημιουργία ενός μουσείου του ηφαιστείου και τη διευθέτηση ενός κυκλώματος γεωδιάτρησης που αφιερώνεται στα ηφαίστεια Eifel.

Διοργάνωση της τουριστικής επικοινωνίας και ενημέρωσης: προσδιορισμός των στρατηγικών μάρκετινγκ, δημιουργία κέντρων πληροφόρησης, εκπόνηση εντύπων και ενημερωτικών εντύπων, δημιουργία δραστηριοτήτων για γνωριμία με την περιοχή ούτως ώστε να αποτελέσει πόλο έλξης νέων επισκεπτών.

Η ομάδα Emsland (Κάτω Σαξονία, Γερμανία) πραγματοποιεί εκστρατίες αγγελιών και δημοσίων σχέσεων σε ένα αριθμό φερέλπιδων περιοχών στη Γερμανία και στο εξωτερικό. Επινόησε επίσης ένα νέο περίπτερο έκθεσης που μπορεί να χρησιμοποιηθεί στα σαλόνια διακοπών.

Η ομάδα Millevaches (Limousin, Γαλλία) θέτει σε λειτουργία ένα σύστημα τηλεματικών ορίων αλληλεπιδράσης που επιτρέπουν την παροχή πληροφοριών στους τουρίστες που κυκλοφορούν στην περιοχή.

Στο North Tammar (νοτιοδυτικό Ηνωμένο Βασίλειο), η τοπική ομάδα βοηθά στην πραγματοποίηση του Φεστιβάλ του «μηλίτου οίνου και της λαϊκής τέχνης» και του Φεστιβάλ «Φάγε και πιες».

Οργάνωση της τοπικής τουριστικής προσφοράς: ομαλοποίηση της προσφοράς, σχηματισμός θεμελιωδών καταλόγων ποιοτικών ιδιοτήτων, δημιουργία ομίλων και νέων υπηρεσιών, σχηματισμός κέντρων κράτησης θέσεων προκειμένου να διευκολυνθεί η σχέση με τη ζήτηση.

Στην Haut-Allier (Auvergne, Γαλλία) οι γεωργοί δημιουργούν όμιλο για να προτείνουν σε αυτούς που έχουν δεύτερη κατοικία και που είναι πολλοί στην περιοχή (μέχρι 50% των κατοίκων σε ορισμένες τοπικές κοινότητες), μια υπηρεσία επίβλεψης, συντήρησης και προπαρασκευής πριν από την παραμονή.

Η ομάδα Norden (Κάτω Σαξονία, Γερμανία) έθεσε σε λειτουργία ένα κέντρο τηλεματικής μεταξύ διάφορων φορέων παροχής τουριστικών υπηρεσιών της περιοχής και των εξωτερικών διοργανωτών τουρισμού. Στόχος είναι κυρίως να επωφεληθούν τα αγροκτήματα της ενδοχώρας από την τουριστική συγκέντρωση που υπάρχει παραδοσιακά στα παρακάτω χωριά.

Η ομάδα Haut-Jura (Franche-Comte, Γαλλία) ενισχύει το τηλεματικό κέντρο ελέγχου: «36.15 Haut-Jura» για να το καταστήσει ένα πραγματικό μέσο εμπορίας των καταλυμάτων και των τουριστικών προιόντων.

Η ομάδα Vale do Lima (Βορράς, Πορτογαλία) προέβη στη σύσταση ενός δικτύου ενοικίασης τουριστικών κατοικιών υψηλής ποιότητας όπου οι πύργοι βρίσκονται δίπλα στα αγροκτήματα. Για κάθε είδους καταλύματος, οι εταίροι του τουριστικού τομέα κατέληξαν σε συμφωνία σχετικά με ειδικούς θεμελιώδεις καταλόγους ποιοτικών ιδιοτήτων.

Στη Serrania de Ronda (Ανδαλουσία, Ισπανία) δημιουργήθηκε ένα κέντρο τουριστικών πρωτοβουλιών που συγκεντρώνει τη τουριστική προσφορά της περιοχής, βοηθά

στη στήριξη του δικτύου των αγροτικών ξενοδοχείων. Το κέντρο προσδιορίζει τις γραμμές ανάπτυξης, εφαρμόζει θεμελιώδεις καταλόγους ποιοτικών ιδιοτήτων και εξασφαλίζει τον έλεγχο της τήρησής τους.

Δημιουργία τουριστικών περιηγήσεων, διαδρομών, πορειών με τα πόδια, με ίππους, με ποδήλατα, ανάπτυξη ειδικών προϊόντων: κυνήγι, θαλάσσια σπορ, «κάνυον»...

Η ομάδα Senda Maria de Leuca (Απουλία, Ιταλία) θέλει να οργανώσει επισκέψεις της ενδοχώρας με άμαξα. Οι νέοι οδηγοί καταρτίζονται για να εξηγήσουν και να βοηθήσουν στην ανακάλυψη της περιοχής και της ιστορίας της.

Η ομάδα La Rioja (Ισπανία) διευθετεί ένα μονοπάτι μεγάλης πορείας 200 χιλιομέτρων ανακτώντας εγκαταλελειμένους παλιούς δρόμους. Το μονοπάτι αυτό περιλαμβάνει 8 σταθμούς που παρέχουν τη δυνατότητα ανακάλυψης όλης της ορεινής περιοχής, 5 οικολογικά μονοπάτια επιτρέπουν επίσης τη μελέτη διαφόρων οικοσυστημάτων της περιοχής. Δημοσιεύτηκαν οδηγοί της τοποθεσίας. Η δημιουργία πανδοχείων, καταλυμάτων των σταθμών και στέγασης με οικογένειες έχει ενθαρρυνθεί πλησίον των μονοπατιών.

Στο Manter Powys (Ουαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο), οργανώθηκαν σε τρεις περιοχές «Σαββατοκύριακα στην εξοχή». Κάθε περιοχή έχει τον άνευ πληρωμής οργανωτή της και ένα δίκτυο 5 έως 8 αγροκτημάτων υποδοχής. Οι επισκέπτες έχουν την δυνατότητα να επιδοθούν στην απόλαυση μιας αγροτικής πορείας, ενός παραδοσιακού Ουαλλικού τσαγιού ή μιας λαογραφικής δραστηριότητας, να επισκεφθούν ένα εργαστήριο κεραμικής ή να παρευρεθούν σε μια εκδήλωση γνεσίματος.

Στη Vale do Sor (Alentejo, Πορτογαλία) δημιουργήθηκε ένα απόθεμα μεγάλων θηραμάτων, από 2.000 εκτάρια θα είναι δυνατό να φωτογραφηθούν με τα πόδια ή με το άλογο διάφορα είδη θηραμάτων ή να πραγματοποιηθεί συμμετοχή σε ημέρες κυνηγιού. Η στέγαση θα εξασφαλιστεί στα τυπικά ορεινά αγροκτήματα.

Κατάρτιση διαφόρων τουριστικών οδηγών ξενοδοχείων, γεωργών, υπαλλήλων τουριστικών ιδρυμάτων, συνοδών, γυμναστών, φορέων ανάπτυξης, υπευθύνων συλλόγων, τοπικών ηγετών.

Η ομάδα Iblea (Σικελία, Ιταλία) διοργανώνει κατάρτιση για γνωριμία του περιβάλλοντος. Οι σεμμετέχοντες ανακαλύπτουν τις διάφορες ιδιομορφίες της περιοχής, περιλαμβανομένων των προϊόντων της γης και των σημείων πωλήσεώς τους. Κατάρτιση που διοργανώνεται με στήριξη της ομάδας Perigord Vert (Aquitaine, Γαλλία) επέτρεψε τη δημιουργία 2 τουριστικών προϊόντων «διαδρομή του ύδατος, της κληρονομιάς του και των θρύλων του» και «ασυνήθη διαδρομή καλοφαγάδων».

Η ομάδα South West Kerry (Βορειοδυτική Ιρλανδία) διοργανώνει κατάρτιση διαρκείας δύο εβδομάδων με στόχο την ανάπτυξη της ποιότητας υποδοχής και της ποιότητας υπηρεσιών.

Μέσω της ποικιλίας των δραστηριοτήτων αυτών, είναι εμφανές ότι ο τουρισμός αντιπροσωπεύει ένα ισχυρό δυναμικό ανάπτυξης για την αγροτική Ευρώπη.

Ο στόχος των 217 ομάδων τοπικής δράσης του Leader (βλέπε Παράρτημα σελ. 132), είναι να καταστήσουν τον τουρισμό μια πραγματική δραστηριότητα στην υπηρεσία μιας διαρκούς και ισορροπημένης ανάπτυξης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Εξέλιξη ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητας (1925-1985)
(εκατ. δραχ)

(Σε σταθερές τιμές '70)

Κόστος επίδοσης
μεθόδους μετα-
βολής 85/25

Τομείς δρα/τητα	1925	1930	1938	1950	1955	1960	1970	1975	1980	1985	
Μυρστικός τομέας	3916	3722	7661	20633	39078	29863	47058	56733	60499	56850	24,62%
Μεταβολή 55/25					6,91%						
Μεταβολή 55/55										2,36%	
Λοιποί τομείς	8148	9565	12927	53672	71455	99338	210942	283400	667011	381000	6,62%
Μεταβολή 55/25					7,51%						
Μεταβολή 85/55										5,74%	
Σύνολο	12064	13287	20608	74355	100533	119201	258000	339833	417510	439850	6,18%
Μεταβολή 55/25					7,32%					5,04%	
Μεταβολή 85/55											

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Μέση παραγωγικότητα εργασίας στον αγροτικό και μη αγροτικό τομέα (1925-1965)

	1925	1955	1965	1975	1985	Μέσος ετήσιος ρυθμός	
						1925/25	1965/55
Α. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά άτομο σε δραχ.	5.775,3	26.504,1	54.069,2	109.863,9	122.586,0	5,21%	5,24%
Β. Ακαθάριστο αγροτικό προϊόν ανά ενεργό άτομο σε δραχ. (Α:Β)	3.160,2 (1,83)	11.569,4 (2,3)	25.975,8 (2,10)	50.328,2 (2,3)	56.803,9 (2,2)	4,42%	5,45%
Γ. Ακαθάριστο μη αγροτικό προϊόν ανά ενεργό άτομο σε δραχ. (Α:Γ)	9.589,1 (0,60)	55.384,8 (0,47)	80.295,2 (0,7)	143.911,9 (0,8)	149.318,1 (0,82)	6,05%	3,33%

Πηγή: Στατιστικές Επετηρίδες ΕΣΣΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Αστικός, Ημιαστικός και Αγροτικός πληθυσμός κατά τα έτη: 1920, 1928, 1940, 1951, 1961, 1971, κα. 1981

Έτη	Αστικός πλθθ. αριθ. ατόμων	(%)	Ημιαστικός πλθθ. αριθ. ατόμων	(%)	Αγροτικός πλθθ. αριθ. ατόμων	(%)	Πληθυσμός αριθ. ατόμων	(%)
1920	1.336.337	26,6	486.383	9,7	3.194.135	63,7	5.016.889	100,0
1928	1.931.337	31,1	899.466	14,5	3.553.281	54,4	6.204.686	100,0
1940	2.411.547	32,8	1.066.079	14,8	3.547.134	52,4	7.344.860	100,0
1951	2.807.905	36,8	1.187.349	15,5	3.637.547	47,7	7.632.801	100,0
1961	3.628.105	43,3	1.085.556	12,9	3.974.592	43,8	8.388.553	100,0
1971	4.665.388	53,2	1.019.492	11,6	3.062.992	35,2	8.768.372	100,0
1981	5.654.258	58,0	1.136.650	11,7	2.548.881	30,3	9.739.589	100,0
Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής	2,39%		1,49%		-0,13%			

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ (απογραφικά στοιχεία).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Αριθμός απασχολούμενων σε γεωργικούς και μη γεωργικούς τομείς της Ελλάδας κατά τα έτη 1929, 1928, 1951, 1961, 1971 και 1981

Έτη	Απασχολούμενοι στη γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία		Απασχολούμενοι στους λοιπούς τομείς		Σύνολο απασχολούμενων	
	Άτομα	(%)	Άτομα	(%)	Άτομα	(%)
1929	926.024	57,5	684.052	42,5	1.610.076	100,0
1928	1.475.641	51,1	1.399.407	36,9	2.875.048	100,0
1940
1951	1.367.271	48,2	1.472.210	51,8	2.839.481	100,0
1961	1.960.446	53,9	1.678.155	46,1	3.638.601	100,0
1971	1.312.500	40,6	1.922.396	59,4	3.234.896	100,0
1981	972.091	27,4	2.571.706	72,6	3.543.797	100,0
Μέση ετήσια μεταβολή 1981/20	0,98%		2,19%		1,30%	
1981/51	-1,13%		1,16%		0,74%	

ΠΙΝΑΚΑΣ 5			
Σε χιλ.τόνα			
Έτος	Είσοδο αποχλωμασμένων	Αποχλωμασμένοι στη βιοαέριο	% του συνόλου
1981	3314,0	1053,0	29,1
1982	3679,0	1059,0	29,1
1983	3540,1	1054,4	30,0
1984	3553,0	1043,5	29,4
1985	3556,3	1036,9	29,2
1986	3536,3	1024,3	28,9
1987	3597,0	971,0	27,0

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ, "προσωπικά στοιχεία".

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αβδελίδη Παρμενίωνα, Το Αγροτικό Συνεταιριστικό Κίνημα στην Ελλάδα, Εκδόσεις Παπαζήσης, 4^η έκδοση, Αθήνα 1986
2. Γ. Βαφειάδης, Χρ. Κοντογεωργος, Λ. Παπακωνσταντινίδης, Αγροτουρισμός και Ισόρροπη Ανάπτυξη, Μελέτες για την Αγροτική Οικονομία 45, Αθήνα 1992.
3. Σόνια Αθ. Δροσοπούλου, Αγρο-τουριστικοί Συνεταιρισμοί «Νομικό πλαίσιο Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών στην Ελλάδα», Εκδόσεις «INTERBOOKS», Αθήνα 1989.
4. ΕΟΤ, Ελλάδα «Διακοπές στην Πέτρα Λέσβου Μυτιλήνης. Ο πρώτος γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός» (Φυλλάδιο), Αθήνα Μάρτιος 1984.
5. ΕΟΤ, «Τουρισμός '85, Ανάπτυξη-Συμμετοχή-Ποιότητα Ζωής», Αθήνα 1985.
6. ΕΟΤ, «Γυναικείοι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί», Αρ. Έκδοσης 2 - Μάρτιος 1991.
7. Εφημερίδα Ελευθεροτυπία Πέμπτη 2 Σεπτεμβρίου 1993.
8. Ιακωβίδου Ολγα, Ο Ρόλος των Γυναικείων Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών στην Προώθηση του Αγροτουρισμού στην Ελλάδα, στο Συνεταιριστική Πορεία. «Δράση-Ιδεολογία-Επιστήμη», Τεύχος 27, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1992, σελ. 137-145.
9. Καλφιώτη Σταύρου, «Εισαγωγή εις την θεωρίαν του Τουρισμού» Εκδόσεις «INTERBOOKS», 2^η έκδοση, Αθήνα 1976.
10. Καπογιάννης Δημήτριος, Ιστορία και Αρχές Συνεργατισμού, Σημειώσεις Τ.Ε.Ι Μεσολογγίου, Σ.Δ.Ο. , Τμήμα ΣΣΟΕ, 1990.

11. Κονδύλη Ζωή, Αγροτουρισμός, στο 'ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΓΟΡΑ', Αρ.Τεύχους 2. Φεβρουάριος 1989.
12. Κολύρη Π., «Αγροτικός Τουρισμός». Μια νέα διάσταση για το Συνεταιριστικό Κίνημα. Εκδοση ΠΑΣΕΓΕΣ. Υπηρεσία Μελετών, Αθήνα 1984.
13. Κομίλη Π., Επιστημονικού Ερευνητή ΚΕΠΕ, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, θέμα Προγραμματισμού Δ10, Διερεύνηση Αναπτυξιακών Δυνατοτήτων - Τουριστικές Δραστηριότητες, Αθήνα Ιούλιος 1986.
14. Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, θέμα Προγραμματισμού Ε9. Εκθέσεις για το Πρόγραμμα 1983-87 - Τουρισμός, Αθήνα Ιούνιο 1987.
15. Λογοθέτη Μιλτιάδη, «Τουρισμός και Οικονομική Ανάπτυξη», Τουριστικά Μελέται (Περιοδικό), τ.Β/1972 (Ιούλιος-Σεπτέμβριος).
16. Λογοθέτη Μιλτιάδη, «Τουριστική Πολιτική και Περιφερειακή Ανάπτυξη», Εισήγηση στο Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Οικονομικών Επιστημών (Θεσσαλονίκη 16-17 Νοεμβρίου 1979) με θέμα «Προβλήματα περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξεως» Δελτίο ΕΒΕ Θεσσαλονίκης (ειδική έκδοση), Θεσσαλονίκη Φεβρουάριος 1980.
17. Λογοθέτη Μιλτιάδη, «Τουριστική Πολιτική», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1982.
18. Λογοθέτη Μιλτιάδη, Αγροτικός Τουρισμός «Μια Εναλλακτική Λύση», Αθήνα 1988.
19. Λύτρα Ν. Περικλή, «Τουριστική Ψυχολογία», Εκδόσεις «INTERBOOKS», Αθήνα 1988.
20. Μαριάδης Λ. Σταύρος, «Ιστορία-Φιλοσοφία-Αποστολή-η Τρίτη εναλλακτική λύση Θεσσαλονίκη 1992.
21. Μηλειώνη Φωτεινή, Πολιτικές Ιδέες και Οργανώσεις του Αγροτικού Συνεταιριστικού Κινήματος, Σημειώσεις, ΤΕΙ Μεσολογγίου, ΣΔΟ, Τμήμα ΣΣΟΕ, Μεσολόγγι 1993.

22. Παπακωνσταντινίδη Λεωνίδα, «Τουριστική Ανάπτυξη και Αγροτικοί Συνεταιρισμοί», Εισήγηση σε Σεμινάριο ΕΛΚΕΠΑ, Ρόδος 26-27 Απριλίου 1985.
23. Παπακωνσταντινίδη Λεωνίδα, Αγροτουρισμός, στο «ΑΓΡΟΤΙΚΗ», Τεύχος 17, Μαΐος 1989.
24. Παπακωνσταντινίδη Λεωνίδα, Ευνοϊκές οι Συνθήκες Αγροτικού Τουρισμού στην Περιοχή της Κόνιτσας, στο «ΑΓΡΟΤΙΚΗ», Αρ. Τεύχος 18, Ιούνιος 1989.
25. Παπακωνσταντινίδη Λεωνίδα, Αγροτουρισμός, στο «ΑΓΡΟΤΙΚΗ», Αρ. Τεύχος 19, Ιούλιος 1989.
26. Παπακωνσταντινίδη Λεωνίδα, Δυνατότητα Ανάπτυξης Αγροτικού Τουρισμού, στο «ΑΓΡΟΤΙΚΗ», Αρ. Τεύχος 23, Νοέμβριος 1989.
27. Παπακωνσταντινίδη Λεωνίδα, Αγροτουρισμός, στο «ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΣ», Αρ. Τεύχος 2, Φεβρουάριος 1990.
28. Παπακωνσταντινίδη Λεωνίδα, Αγροτουρισμός, στο «ΑΓΡΟΤΙΚΗ», Αρ. Τεύχος 27, Μάρτιος 1990.
29. Παπακωνσταντινίδη Λεωνίδα, Το μέλλον του Ευρωπαϊκού Αγροτουρισμού, στο «ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΣ», Αρ. Τεύχος 8, Αύγουστος 1990.
30. Παπακωνσταντινίδη Λεωνίδα, Αγροτουρισμός....Σταθμός στο Δρόμο για την Τοπική Ανάπτυξη, Απρίλης 1992.
«Επιλογή Εκλαικευτικών Αρθρων».
31. Πατρώνης Βασίλης, Ελληνική Οικονομία, Σημειώσεις, Τ.Ε.Ι. Μεσσολογίου, ΣΔΟ, Τμήμα ΣΣΟΕ, Μεσολόγι 1992.

32. Πατρώνης Βασίλης, Γεωργικοί Συνεταιρισμοί, Σημειώσεις, ΤΕΙ Μεσολογγίου, ΣΔΟ, Τμήμα ΣΣΟΕ, Μεσολόγγι 1993.
33. Τσαλουχίδη Ιωάννη, «Αναπτυξιακός Τουρισμός», Θεσσαλονίκη 1987
34. Τσάρτας Πάρις, Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης, «Μελέτη III-Τουρισμός και Αγροτική Πολυδραστηριότητα», Αθήνα 1991.
35. Τσιφοπανόπουλος Φώτης, Συνεταιριστική Οικονομία, Σημειώσεις, ΤΕΙ Μεσολογγίου, ΣΔΟ, Τμήμα ΣΣΟΕ, Μεσολόγγι 1992.
36. Χαραλάμπους Κυριάκος, Στοιχεία Μεθοδολογίας, Σημειώσεις, ΤΕΙ Μεσολογγίου, ΣΔΟ, Τμήμα ΣΣΟΕ, Ιούνιος 1991.
37. Χαραλάμπους Κυριάκος, Συνεταιρισμός -Κράτος-Οικονομία, Σημειώσεις, ΤΕΙ Μεσολογγίου, ΣΔΟ, Τμήμα ΣΣΟΕ, Νοέμβριος 1992.
38. Χαραλάμπους Κυριάκος, Ελληνικό Συνεταιριστικό Κίνημα, Σημειώσεις, ΤΕΙ Μεσολογγίου, ΣΔΟ, Τμήμα ΣΣΟΕ, Οκτώβριος 1992.
39. Υπουργείο Γεωργίας, Δ/νση Γεωργικών Εφαρμογών, Τμήμα Β', «Πρόγραμμα Αγροτουριστικών και Αγροβιοτεχνικών Επενδύσεων του Καν. 2328/91 της ΕΟΚ», Αθήνα 1992.
40. LEADER magazine «Τριμηνιαίο Περιοδικό του Κοινοτικού Προγράμματος LEADER», Καλοκαίρι 1992, Τεύχος 1.
41. LEADER magazine «Τριμηνιαίο Περιοδικό του Κοινοτικού Προγράμματος LEADER», Φθινόπωρο 1993, Τεύχος 4.

42. Αγροτουρισμός και Ισόρροπη ανάπτυξη
Βαφειάδης-Κοντογεώργος-Παπακων/δης
43. Λ.Π. Παπακωνσταντινίδης «Αγροτουρισμός-θεωρία»
44. Ευδοκία Μανωλόγλου Σεμινάρια Αγροτουρισμού
45. Τσατσάνη Γιώργου «Η μεγάλη Λαμποτίνα- το χωριό μου» Αθήνα 1993

Ο Αγροτουρισμός στην Ελλάδα-εξέλιξη, προοπτική Δυνατότητες εφαρμογής
στην Ορεινή Ναυπακτία

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΣΕΛ.
Εισαγωγή	1
Κεφ. 1 ^ο Γενικά περί Τουρισμού	2
1.1. Ιστορική Αναδρομή	2-3
1.2. Τουρισμός στην Ελλάδα σήμερα	4
Κεφ. 2 ^ο Αναφορά στα χαρακτηριστικά της Ελληνικής Γεωργίας και Τουρισμού	5
2.1. Χαρακτηριστικά της ελληνικής γεωργίας	5-6
2.2.1. Παραγωγή - Εισόδημα	7
2.2.2. Απασχόληση - Πληθυσμός	8
2.2. Ο Χαρακτήρας του Ελληνικού Τουρισμού και η σημασία του στην Οικονομία	9
2.3. Προβλήματα που επέφερε ο τουρισμός	11-13
2.4. Συγκοινωνίες γεωργίας και τουρισμού	14-16
Κεφ. 3 ^ο Αγροτουρισμός	17
3.1. Τι είναι αγροτουρισμός	17-18
3.2. Χαρακτηριστικά του αγροτουρισμού	19-22
3.3. Χώρες ανάπτυξης του αγροτουρισμού	23-26

	ΣΕΛ.
3.4. Τουριστική Πολιτική ΕΟΤ και αγροτουρισμός	26-29
3.5. Εναλλακτικοί τρόποι χρηματοδότησης αγροτουριστικών προγραμμάτων	29-32
Κεφ 4 ^ο Πορεία αγροτουριστικού προγράμματος στην Ελλάδα	33
4.1. Εφαρμογές στην Ελλάδα	33-39
Κεφ. 5 ^ο Η ορεινή Ναυπακτία	40
5.1. Γεωγραφική τοποθέτηση-ιστορία της περιοχής	40-47
5.2. Περιγραφή της περιοχής	47-54
5.3. Τοποθεσίες-αξιοθέατα της περιοχής	55-57
Συμπέρασμα	57-58
Παράρτημα	59-80
Βιβλιογραφία	80-85
Περιεχόμενα	85-86